

Підтримку надає:

Федеральне міністерство
продовольства і
сільського господарства

на підставі рішення
Німецького Бундестагу

Агрополітичний звіт

APD/APB/07/2024

ОЦІНКА СЦЕНАРІЇВ ТОРГІВЛІ АГРОПРОДОВОЛЬЧИМИ ТОВАРАМИ МІЖ УКРАЇНОЮ ТА ЄС

Олег Нів'євський та Марія Богонос

Київ, грудень 2024 року

Виконавці

Оперативний

Про проєкт «Німецько-український агрополітичний діалог» (АПД)

Проєкт «Німецько-український агрополітичний діалог (АПД)» реалізується за підтримки Федеральним Міністерством продовольства та сільського господарства (BMEL) з 2006 року і наразі до 2024 року та за його замовленням через виконавця ТОВ ГФА Консалтинг Груп, а також робоче співтовариство, яке складається з ТОВ ІАК Аграр консалтинг (ІАК), Лейбніц-Інституту аграрного розвитку в країнах з перехідною економікою (ІАМО) та ТОВ АФЦ Агрікалчер енд Файненс Консалтантс.

Реципієнтом проєкту виступає Національна асоціація сільськогосподарських дорадчих служб України «Дорада». При реалізації важливих заходів для розвитку ринку землі, використання державних земельних площ та приватизації АПД працює у кооперації з ТОВ з управління та реалізації земель (BVVG). Бенефіціаром проєкту виступає Міністерство аграрної політики та продовольства України.

Проєкт має підтримувати Україну в питаннях розвитку сталого сільського господарства, ефективної переробної промисловості та підвищення міжнародної конкурентоспроможності відповідно до принципів ринкової та регуляторної політик та з урахуванням потенціалу розвитку, який виникає в рамках Угоди про Асоціацією між ЄС та Україною. З цією метою Проєкт має надавати інформацію про німецький, а також міжнародний, європейський досвід з розробки рамкових аграрно-політичних умов, а також з організації відповідних аграрно-політичних установ.

www.apd-ukraine.de

Автор

Олег Нів'євський та Марія Богонос

Дисклеймер

Це дослідження публікується за відповідальності Німецько-українського агрополітичного діалогу (АПД). Будь-які точки зору та результати, висновки, пропозиції чи рекомендації в дослідженні належать авторам і не обов'язково збігаються з думкою АПД.

© 2024 Німецько-український агрополітичний діалог
Всі права захищено.

Зміст

КОРОТКИЙ ЗМІСТ	4
Передумови та обґрунтування дослідження	7
1. Україна та ЄС: Деякі перспективи членства та розвитку	9
1.1. Структура аграрного сектору в ЄС та Україні	9
1.2. Конкурентоспроможність сільського господарства України та перспективи членства в ЄС	12
1.2.1. Конкурентоспроможність сільського господарства України та торговельний режим з ЄС	13
1.2.2. Конкурентоспроможність сільського господарства України та державна підтримка	14
1.2.3. Конкурентоспроможність сільського господарства України та додаткові витрати на дотримання аграрного законодавства ЄС.....	14
1.2.4. Конкурентоспроможність, продуктивність та потенційна пряма державна підтримка сільського господарства України.....	15
1.3. Перспективи розвитку сільського господарства в ЄС та наслідки для України	17
1.4. Членство в ЄС: Досвід Польщі	19
2. Двостороння торгівля агропродовольчими товарами між Україною та ЄС	21
3. Очікуваний розвиток торгівлі між Україною та ЄС: Моделювання сценаріїв	23
3.1. Сценарії та деякі попередні торгові домовленості	23
3.2. Результати моделювання	30
3.3. Особливі випадки цукру та молочних продуктів.....	41
3.3.1. Цукор	41
3.3.2. Молочні продукти.....	42
4. Висновки та подальше обговорення	45
Література.....	48
Додатки	51

КОРОТКИЙ ЗМІСТ

Прагнення України приєднатися до Європейського Союзу стало рушійною силою значних політичних та економічних подій, включаючи Революцію Гідності 2013 року, за якою послідувала анексія Росією Криму та часткова окупація Донбасу у 2014 році, а також повномасштабне вторгнення Росії у 2022 році. Незважаючи на ці екзистенційні виклики, Україна неухильно рухається шляхом інтеграції до ЄС, отримавши статус кандидата в червні 2022 року та розпочавши переговори про вступ у грудні 2023 року.

З моменту імплементації Угоди про асоціацію між Україною та ЄС у 2014 році та Поглибленої та всеохоплюючої зони вільної торгівлі (ПВЗВТ) у 2016 році Україна та ЄС досягли майже повної лібералізації торгівлі, а до 2023 року ЄС стане найбільшим торговельним партнером України. Обсяг двосторонньої торгівлі сягнув 61,9 млрд євро, що значною мірою зумовлено експортом сільськогосподарської продукції. Однак на шляху до членства в ЄС Україна стикається зі значними викликами в сільському господарстві, включаючи дотримання законодавства ЄС у сфері сільського господарства та Спільної аграрної політики (САП), бюджетні проблеми, пов'язані з трансфертами в рамках САП, а також проблеми, пов'язані з конкуренцією серед фермерів ЄС. У цьому дослідженні розглядаються різні торговельні сценарії та теоретичні міркування для аналізу їх впливу на сільськогосподарське виробництво, торговельні перспективи та конкурентоспроможність України.

Ключові висновки з аналізу торговельних сценаріїв

Використовуючи модель AGMEMOD, в дослідженні було проаналізовано три сценарії порівняно з базовим:

1. Два сценарії включають різні комбінації очікуваних торговельних обмежень після 2025 року (із застосуванням АТМ або повністю вільного торговельного режиму). Різниці між торговельними режимами не спостерігається, оскільки торгівля сільськогосподарською продукцією між Україною та ЄС вже є значною мірою лібералізованою. Це залишає простір для стратегічних торговельних переговорів.
2. Третій сценарій моделював членство в ЄС, імітуючи збільшення витрат українських сільгоспвиробників, пов'язаних з дотриманням вимог ЄС. За цим сценарієм очікується короткостроковий спад сільськогосподарського виробництва в Україні для основних зернових культур, за яким слідує відновлення до 2033 року, хоча і на нижчій траєкторії порівняно з базовим сценарієм. Для інших сільськогосподарських продуктів різниці з базовим сценарієм немає.

Додатковий галузевий аналіз показав значні перспективи для цукрового та молочного секторів України, які вже значно збільшили експорт до ЄС. Очікується, що цукровий сектор виграє від динаміки ринку ЄС, тоді як структурні зміни в

молочному скотарстві можуть підвищити конкурентоспроможність та збільшити експорт молочних продуктів до ЄС, хоча обмеження в постачанні сирого молока може обмежити можливості для розширення експорту.

Виклики для конкурентоспроможності сільського господарства

Оскільки Україна перетворилася на глобального сільськогосподарського гравця, важливо не лише з точки зору України, але й з точки зору глобальної продовольчої безпеки, щоб, незважаючи на членство в ЄС, Україна продовжувала підтримувати свою конкурентоспроможність і робила все більший внесок у забезпечення продовольством зростаючого населення планети. Зокрема, ми розглянули, як наступні елементи вступу/членства в ЄС можуть вплинути на конкурентоспроможність сільського господарства України:

1. Лібералізація торгівлі. Адвокація повністю лібералізованого торговельного режиму з ЄС має важливе значення для підтримки конкурентоспроможності сільського господарства.
2. Інституційна спроможність та готовність. Значні інвестиції в державні інституції та компетентні органи влади необхідні для прийняття, імплементації та забезпечення дотримання більш складного та вимогливого законодавства ЄС у сфері сільського господарства та САП для підтримки конкурентоспроможності сільського господарства.
3. Витрати на дотримання вимог для сільськогосподарських виробників. Продовжуючи міркування, наведені вище, українські фермери зіткнуться зі збільшенням витрат на дотримання законодавства, що не повинно знищити конкурентоспроможність сільського господарства, але все ж таки може мати негативний вплив. Однак ефективні сільськогосподарські практики можуть компенсувати цей тягар.
4. Бюджетні трансферти САП ЄС. Україна може розраховувати на 10-14 млрд. євро трансфертів в рамках САП, що потенційно може призвести до навантаження на бюджет ЄС та скорочення трансфертів в рамках САП для існуючих членів ЄС. Це не виглядає політично прийнятним для ЄС, тому вимагатиме політичних компромісів щодо субсидій з боку України. Це не обов'язково є недоліком для України, беручи до уваги емпіричні докази негативного впливу конкретних прямих субсидій (включаючи субсидії САП) та податкових пільг на зростання продуктивності в сільському господарстві.

Наслідки для політики

Для забезпечення успішного та своєчасного вступу до ЄС при збереженні конкурентоспроможності сільського господарства Україна повинна

1. Виступати за повністю лібералізований торговельний режим з ЄС.
2. Інвестувати в державні інституції та компетентні органи влади для прийняття, впровадження та забезпечення дотримання більш складного та вимогливого законодавства ЄС у сфері сільського господарства та САП.

3. Підтримувати сільгоспвиробників у зменшенні витрат, пов'язаних з дотриманням законодавства, за допомогою ефективних практик.
4. Взяти участь у прагматичних та політично обґрунтованих переговорах щодо трансфертів САП, щоб узгодити субсидії з цілями зростання продуктивності і водночас сприяти переговорам щодо вступу до ЄС.

Передумови та обґрунтування дослідження

Росія здійснила повномасштабне вторгнення в Україну майже три роки тому, значною мірою через наполегливе і зростаюче прагнення України приєднатися до Європейського Союзу. Це прагнення набуло широкого розмаху під час Революції Гідності 2013 року, яка зрештою призвела до анексії Росією Криму та часткової окупації Донбасу в 2014 році. Незважаючи на триваючу повномасштабну війну, Україна активізувала свій курс на європейську інтеграцію, що призвело до того, що в червні 2022 року Європейська Рада надала Україні статус кандидата на вступ до ЄС, а в грудні 2023 року розпочала переговори про вступ.

У своєму нещодавньому звіті Європейська Комісія оцінює Україну як таку, що перебуває на ранніх стадіях підготовки до вступу у сфері сільського господарства та розвитку сільських територій, тоді як у сферах безпеки харчових продуктів, ветеринарної та фітосанітарної політики вона підготовлена помірно (EU Commission, 2024b). Вирішення цих проблем вимагатиме значних зусиль з боку державного сектору для подолання розриву в інституційній спроможності, необхідної для прийняття та імплементації законодавства ЄС у сфері сільського господарства (Нів'євський, 2024b). Тим часом приватний сектор має бути готовим інвестувати в дотримання вимог аграрного законодавства ЄС. Ці перешкоди, а також зростаюче занепокоєння фермерів ЄС щодо конкуренції з боку потужного аграрного сектору України, свідчать про те, що шлях України до повноправного членства в ЄС буде довгим і складним.

Однак процес вступу України до ЄС розпочався не з нуля. З листопада 2014 року ЄС та Україна імплементують Угоду про асоціацію, укладену після вступу України до СОТ у 2008 році. В рамках цієї угоди з січня 2016 року діє Поглиблена та всеохоплююча зона вільної торгівлі (ПВЗВТ), яка скасовує 98,1% тарифів з обох сторін. Торгівля сільськогосподарською продукцією між Україною та ЄС була майже повністю лібералізована, а імпорتنі обмеження з боку ЄС обмежуються тарифними квотами (TRQ) на 40 товарних позицій, включаючи зернові, м'ясо, цукор, яйця та окремі молочні продукти. У 2021 році ці продукти становили 35% загального сільськогосподарського експорту України до ЄС, тоді як їхня частка в загальному сільськогосподарському імпорті ЄС становила менше 1% (Нів'євський, 2024a).

У відповідь на російське вторгнення ЄС запровадив автономні торговельні заходи (АТМ) у червні 2022 року, усунувши решту торговельних бар'єрів. Це призвело до значного збільшення експорту української сільськогосподарської продукції (переважно зернових та олійних культур) до ЄС, що викликало протести фермерів у прифронтових країнах-членах ЄС і навіть призвело до заборони імпорту української сільськогосподарської продукції. На політичному рівні фермери та представники окремих галузей переробки сільськогосподарської продукції успішно лобювали в Брюсселі більш обмежувальні торговельні заходи проти України (Нів'євський, 2024a). У червні 2024 року ЄС оголосив про перегляд УСПТ, запровадивши механізм «екстреного гальмування» для автоматичного відновлення дії ТРК для семи сільськогосподарських товарів, якщо обсяги їхнього імпорту

перевищили середньорічні рівні, зафіксовані в період з липня 2021 року по грудень 2023 року. Наступною важливою віхою є червень 2025 року, коли діючі ПВК будуть переглянуті на предмет потенційного продовження або коригування.

Незважаючи на ці виклики, майже десятиліття дії ПВЗВТ та триваюча війна з Росією значно зміцнили торговельні відносини України з ЄС. До 2023 року ЄС став найбільшим торговельним партнером України, а двосторонній товарообіг з 2016 року зріс більш ніж удвічі. На ЄС припадало 56% від загального обсягу торгівлі товарами між Україною та ЄС, тоді як на Україну - 1,2% від загального обсягу торгівлі ЄС. В абсолютному вираженні загальний обсяг торгівлі товарами між ЄС та Україною досягне 61,9 млрд євро у 2023 році.

Це дослідження моделює різні торговельні сценарії, включаючи розширення зони вільної торгівлі та потенційне членство України в ЄС, щоб надати інформацію для майбутніх переговорів про торгівлю та вступ між Україною та ЄС в умовах триваючої війни.

1. Україна та ЄС: Деякі перспективи членства та розвитку

1.1. Структура аграрного сектору в ЄС та Україні

Сільське господарство відіграє значно більшу економічну роль в Україні, ніж в ЄС, з точки зору площі сільськогосподарських угідь, частки національного доходу та торгівлі. Лише на сільське господарство припадає близько 10% ВВП, але разом з переробною (наприклад, сільськогосподарське машинобудування) та переробною (наприклад, харчова промисловість) галузями частка всього агропродовольчого сектору в українському ВВП становить близько 20%. Як в ЄС, так і в Україні сектор переважно базується на рослинництві, але в Україні зернові культури домінують значно більше (Рис. 1). Зернові та олійні культури в Україні дедалі більше стають основою сільськогосподарського зростання, на них припадає майже 90% загальної площі ріллі (Рис. 2; Рис. 3; Нів'євський та ін., 2022).

Сільгоспвиробники в ЄС в середньому значно менші, ніж в Україні. Але за цими середніми показниками ховається величезна неоднорідність сільгоспвиробників, насамперед в Україні. Малі сільгоспвиробники (в середньому близько 3 га), які включають особисті селянські господарства та домогосподарства, становлять найбільшу групу за загальною земельною площею - 20,1 млн га порівняно з 17,1 млн га, якими оперують середні та великі агробізнеси, і виробляють близько половини валової сільськогосподарської продукції (Нів'євський та ін., 2021).

Таблиця 1 - Сільськогосподарські структури в ЄС та Україні

	ЄС	Україна		ЄС	Україна
Економічний контекст			Сільське господарство в економіці		
ВВП (млрд доларів США за ПКС)	21,901	588	Сільське господарство у ВВП (%)	1.6	10.6
Населення (млн.)	447	44	Частка сільського господарства у зайнятості (%)	3.8	14.7
Площа території (тис. км ²)	3,996	603	Експорт агропродовольчої продукції (% від загального експорту)	8.9	40.6
Сільськогосподарська площа (СГП) (тис. га)	163,962	41 311	Агропродовольчий імпорт (% від загального імпорту)	5.9	9.5
Сільськогосподарська площа (СГП), % від загальної площі землі	41	71	Характеристики сільськогосподарського сектору		
Густина населення (осіб/км ²)	106	75	Рослинництво у загальному обсязі сільськогосподарського виробництва (%)	61	82
ВВП на душу населення (дол. США за ПКС)	48,900	14 220	Тваринництво у загальному обсязі сільськогосподарського виробництва (%)	39	18

Торгівля, % від ВВП	15.5	33.9	Частка ріллі в сільськогосподарських угіддях (%)	58	80
			Середній (комерційний) розмір фермерського господарства (га)	37	514
			#кількість сільськогосподарських підприємств		40,333
			#кількість домогосподарств/особистих селянських господарств		близько 4 млн.

Незважаючи на вражаюче зростання, аграрний сектор України все ще працює нижче свого повного потенціалу і міг би зробити ще більший внесок у глобальну продовольчу безпеку. Рисунок 4 демонструє, наприклад, що врожайність в Україні значно покращилася за останні два десятиліття, але розрив з відповідними показниками в ЄС все ще залишається значним і перевищує 30-50% для деяких ключових експортних товарів. Війна серйозно вплинула на аграрний сектор України та траєкторію його зростання. Більше третини загального обсягу сільськогосподарського капіталу країни (10 млрд доларів США) було знищено, а загальні економічні втрати сягнули 70 млрд доларів США (Нів'євський та Нейтер, 2024). Ці втрати разом з іншими проблемами, пов'язаними з війною, такими як тимчасова втрата сільськогосподарських земель через окупацію, визначатимуть здатність України повернутися до довоєнного рівня виробництва. Це, безумовно, очікувано, враховуючи високу конкурентоспроможність України не лише у виробництві основних товарів, таких як зернові та олійні культури, а й таких продуктів, як цукор і молочні продукти.

Рисунок 1 - Структура валової продукції сільського господарства

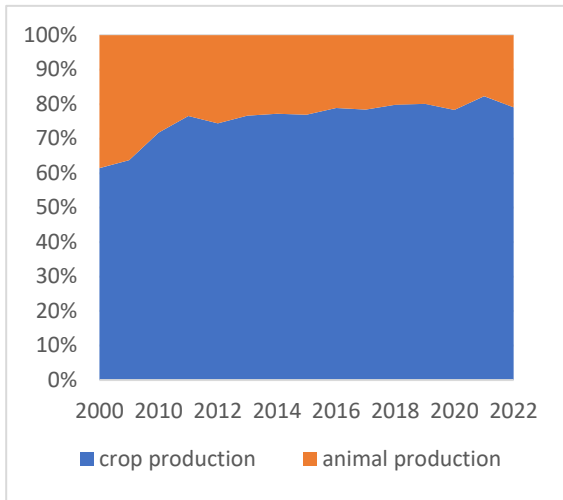

Рисунок 2 - Зростання сільського господарства за рахунок виробництва зернових та олійних культур

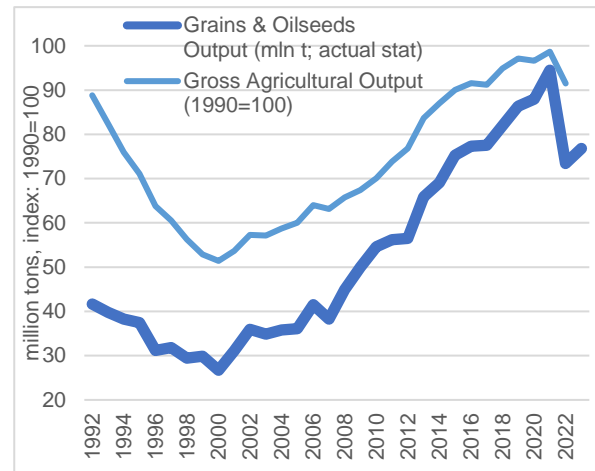

Рисунок 3 - Структура посівних площ

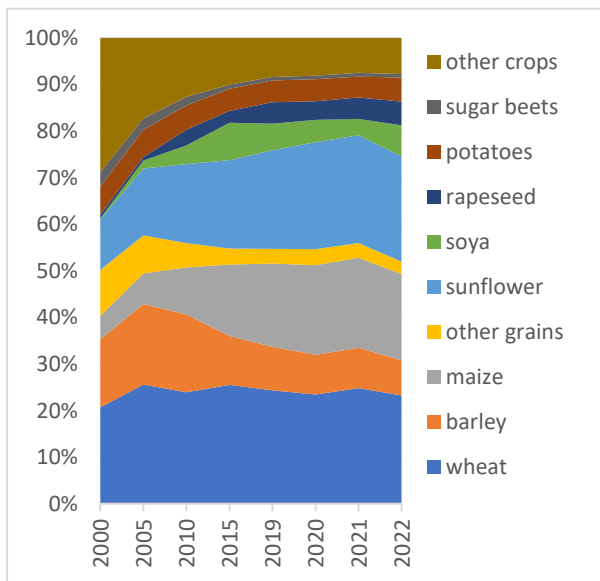
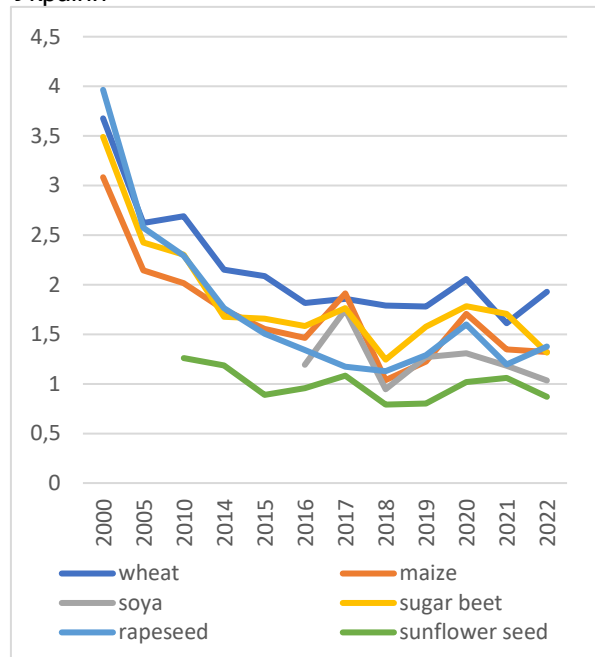

Рисунок 4 - Розрив у врожайності: співвідношення врожайності у Німеччині до України

1.2. Конкуренентоспроможність сільського господарства України та перспективи членства в ЄС

Україна традиційно має високу конкурентоспроможність у виробництві основної аграрної продукції (зернові та олійні культури; фон Крамон-Таубадель та Нів'євський, 2008), і за останні два десятиліття вона перетворилася на одного з ключових світових експортерів сільськогосподарської продукції. Іншими продуктами, які набули міжнародної конкурентоспроможності, є м'ясо птиці (Нечипоренко, 2024) та цукор (фон Крамон-Таубадель та Нів'євський, 2024). Тому важливо не лише з точки зору України, а й з точки зору глобальної продовольчої безпеки, щоб Україна продовжувала підтримувати свою конкурентоспроможність і робила все більший внесок у забезпечення продовольством зростаючого населення планети.

Загалом, міжнародна конкурентоспроможність¹ є продуктом багатьох факторів та взаємодії між ними. Зміну міжнародної конкурентоспроможності фірми від одного періоду до іншого можна розкласти на наступні складові (Нів'євський та ін., 2010):

$$\% \Delta \text{Конкуренентоспроможність} = \% \Delta \text{Продуктивність (ЗПФ)} + \Delta \alpha \text{Poutput} - \% \Delta \beta \text{Pinput} \quad (1)$$

де $\% \Delta$ означає «відсоткову зміну». Poutput та Pinput - це неспотворені ціни на продукцію та фактори виробництва, а α та β - частки доходу та витрат, таким чином, останні два доданки в правій частині рівняння (1) відносяться до середньозважених змін цін на продукцію та фактори виробництва, відповідно.

Інтуїція, що лежить в основі (1), досить проста: i) конкурентоспроможність підприємства з часом визначається змінами в її продуктивності, тобто більш продуктивні підприємства є більш конкурентоспроможними за інших рівних умов; ii) змінами в середніх (неспотворених) цінах на продукцію та фактори виробництва, відповідно; якщо ціни на продукцію (фактори виробництва) зростають, то конкурентоспроможність в результаті підвищується (знижується).

Ціни на ресурси та продукцію часто викривлені державною політикою (головним чином, торгівельною або внутрішньою політикою, такою як цінова підтримка, мінімальні/максимальні ціни, субсидовані ресурси або інші форми підтримки). Як наслідок, фірма, яка є неконкуренентоспроможною за неспотворених світових ринкових цін на ресурси та продукцію, може виявитися

¹ Міжнародна конкурентоспроможність - це здатність компанії пропонувати товари на світовому ринку за цінами, які забезпечують достатній прибуток на ресурси, використані для їх виробництва. Для основних сільськогосподарських товарів, якими торгують на міжнародному ринку, таких як зернові, олійні культури, м'ясо та багато молочних продуктів, ціни на світовому ринку слугують орієнтиром для оцінки конкурентоспроможності. Наприклад, фермерське господарство вважається конкурентоспроможним на міжнародному рівні у виробництві пшениці, якщо воно може продавати пшеницю за ціною, що склалася на світовому ринку, забезпечуючи при цьому, щоб виручка покривала витрати на всі виробничі ресурси, які також оцінюються за світовими ринковими цінами, використані у виробничому процесі.

конкурентоспроможною за спотворених політикою внутрішніх цін, з якими вона стикається, або навпаки. Крім того, якщо торговельний партнер встановлює торговельні тарифні та нетарифні бар'єри, це знижує конкурентоспроможність країни-експортера на ринках призначення.

Як було зазначено вище, конкурентоспроможність підприємства з часом визначається змінами в його продуктивності (загальній продуктивності факторів виробництва - ЗПФ), що є однією з головних цілей аграрної політики в усьому світі. Уряди досягають мети підвищення продуктивності різними заходами, в тому числі шляхом державної підтримки у формі прямих субсидій та податкових пільг. Вплив цієї підтримки на зростання продуктивності сільського господарства в усьому світі та в Україні зокрема є або негативним, або принаймні сумнівним (Нів'євський, 2018). Це питання є досить актуальним для України, оскільки Спільна аграрна політика ЄС досить щедро підтримує своїх фермерів прямими виплатами, тоді як підтримка сільського господарства в Україні в цілому була навіть негативною (OECD, 2023).

1.2.1. Конкурентоспроможність сільського господарства України та торговельний режим з ЄС

З 2016 року Україна майже повністю лібералізувала свою торгівлю з ЄС в рамках ПВЗВТ. Єдиними торговельними бар'єрами з боку ЄС залишалися тарифні квоти (TRQ) на 40 товарних позицій, зокрема зернові, яловичину, свинину, м'ясо овець та птиці, цукор, яйця, окремі молочні продукти, певні овочі, фруктові соки, етанол та сигарети. У 2021 році на ці групи товарів припадало лише 35% від загального обсягу аграрного експорту України до ЄС.

У червні 2022 року (у відповідь на напад Росії на Україну) ЄС запровадив тимчасові АТМ, які усунули решту торговельних бар'єрів. Український експорт сільськогосподарської продукції (переважно зернових та олійних культур, а також цукру) до ЄС стрімко зростав. Фермери в деяких регіонах, а також представники деяких галузей переробки сільськогосподарської продукції висловлювали занепокоєння, що імпорт з України становить недоброросовісну конкуренцію, яка знижує ціни в ЄС.

У червні 2024 року ЄС оголосив про перегляд АТМ, запровадивши механізм «екстреного гальмування». Цей захід передбачає автоматичне повторне запровадження ТРК для семи сільськогосподарських товарів, якщо обсяги їхнього імпорту перевищать середньорічні рівні, зафіксовані в період з липня 2021 року по грудень 2023 року (Нів'євський, 2024a; фон Крамон-Таубадель і Нів'євський, 2024). Наступною важливою віхою є червень 2025 року, коли буде розглядатися питання про можливе продовження або модифікацію чинних АТМ (Європейська Комісія, 2024).

Україні навряд чи варто очікувати різкого зростання торговельних бар'єрів з ЄС і, як наслідок, негативного впливу на конкурентоспроможність української сільськогосподарської продукції на ринку ЄС. Насправді, наявні дані свідчать про те,

що повністю лібералізована торгівля була вигідною для ЄС. Кантрімен та ін. (2024) проаналізували глобальні наслідки «слабких» та «сильних» економічних санкцій та лібералізації (ESL), використовуючи модель CGE. Їхні результати, які враховують комбінований вплив на виробників і споживачів, показують, що для Європи слабкі ESL призводять до втрати добробуту в розмірі 520 млн доларів США, тоді як сильні ESL дають приріст добробуту майже на 2 млрд доларів США.

1.2.2. Конкуренентоспроможність сільського господарства України та державна підтримка

Сільське господарство є одним з найбільш інтегрованих і регульованих секторів в ЄС. На день вступу країна, що вступає до ЄС, повинна бути здатною реалізувати складну в адміністративному та фінансовому плані Спільну аграрну політику (САП), яка сама по собі може бути рухомою мішенню. Крім того, країна, що вступає до ЄС, повинна бути здатною імплементувати широке «сільськогосподарське законодавство» ЄС, яке разом з САП включає регулювання ринків і стандартів у сферах сільськогосподарської практики, здоров'я тварин і рослин, безпеки харчових продуктів, захисту навколишнього середовища і добробуту тварин. Ці фактори означають, що підготовка України до вступу в ЄС вимагатиме значних додаткових державних інвестицій у компетентні органи та їхню спроможність впроваджувати та забезпечувати дотримання законодавства ЄС у сфері сільського господарства (Нів'євський, 2024b). Це є вирішальним елементом підтримки зростання продуктивності та конкурентоспроможності сільського господарства України, на відміну від прямої підтримки у формі прямих субсидій та податкових пільг. Інвестиції в державні послуги також відіграють важливу роль у залученні приватних інвестицій. Світовий досвід показує, що кожен додатковий долар, вкладений у державні послуги, зазвичай залучає близько двох доларів приватних інвестицій у країнах ОЕСР, зокрема, в економічну інфраструктуру та людський капітал. В Україні цей показник може бути ще вищим, потенційно до 3,4, виходячи з досвіду порівнянних країн, таких як країни Балтії чи Польща. Це вкрай необхідно такій країні, як Україна, для мобілізації приватних інвестицій в умовах величезного фіскального тиску через триваючу війну з Росією та пов'язані з цим потреби у відновленні та реконструкції через величезні збитки та втрати, зокрема в сільському господарстві (Світовий банк, 2024).

1.2.3. Конкуренентоспроможність сільського господарства України та додаткові витрати на дотримання аграрного законодавства ЄС

Фермери з ЄС можуть стверджувати, що нинішня конкуренція або порівняльні переваги українського сільського господарства можуть бути наслідком несправедливих переваг у витратах, оскільки українські фермери стикаються з меншою кількістю екологічних стандартів, стандартів простежуваності та інших

стандартів, ніж їхні колеги в ЄС. Нам не відомо про жодні нещодавні порівняльні дослідження щодо очікуваних витрат, пов'язаних з дотриманням вимог ЄС, з якими можуть зіткнутися українські сільгоспвиробники. Дійсно, обширне «сільськогосподарське законодавство» ЄС, яке разом із заходами Спільної аграрної політики (САП) включає регулювання ринків і стандарти у сфері сільськогосподарської практики, здоров'я тварин і рослин, безпечності харчових продуктів, захисту довкілля та добробуту тварин, вимагатиме від сільськогосподарських виробників додаткових інвестицій, щоб відповідати йому. Однак попередні дослідження, які оцінювали витрати, пов'язані з дотриманням аграрного законодавства ЄС (наприклад, EU Commission, 2014), показують, що ці витрати не є основним фактором, що визначає конкурентоспроможність, і що інші компоненти витрат (робоча сила, орендна плата за землю) відіграють набагато важливішу роль. На основі дослідження Комісії ЄС (2014) ми очікуємо, що українські фермери можуть зіткнутися з додатковим збільшенням витрат до 10% (диференційовано по секторах) через більш жорсткі правила ЄС. Це, безумовно, не є критичним фактором, який може зруйнувати порівняльні переваги України в сільському господарстві. Більше того, нові дані свідчать про те, що в середньому виробники зернових та олійних культур в Україні можуть підвищити свою ефективність, щоб збільшити обсяги виробництва майже на 20% і одночасно зменшити шкідливий вплив на навколишнє середовище на 16% (Halysia et al, 2024).

1.2.4. Конкурентоспроможність, продуктивність та потенційна пряма державна підтримка сільського господарства України

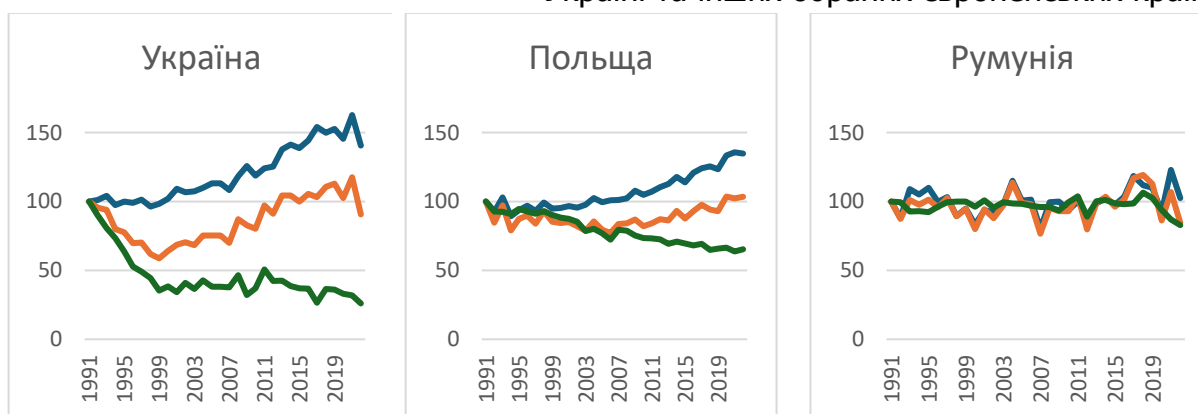
За останні два десятиліття продуктивність сільського господарства в Україні значно зросла, але вона все ще не досягла свого потенціалу і здатна зробити подальший внесок в економічний розвиток України та глобальну продовольчу безпеку. Рисунок 5 демонструє, що зростання продуктивності в Україні за останні два десятиліття було величезним порівняно з ключовими сільськогосподарськими країнами ЄС та іншими ключовими сільськогосподарськими гравцями в регіоні. Старі країни-члени ЄС працювали вже «на межі виробництва», тому, ймовірно, не варто очікувати різкого зростання ЗПФ від цих країн. Натомість країни Центральної Європи або нові члени ЄС не демонструють порівнянних з Україною темпів зростання продуктивності сільського господарства. Зростання продуктивності в Румунії та Болгарії протягом останніх двох десятиліть було практично незмінним.

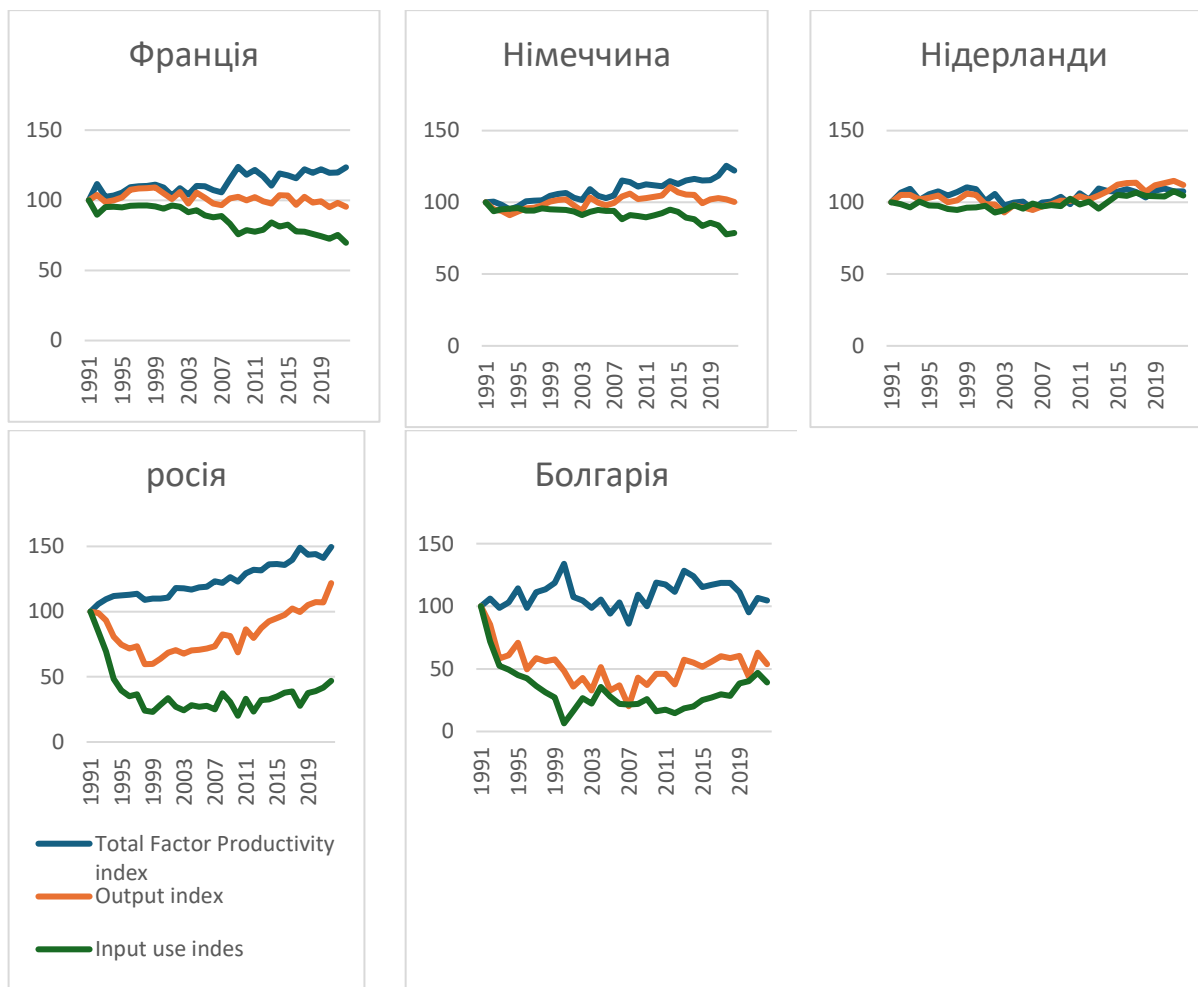
На відміну від багатьох інших країн, особливо в регіоні ЄС, зростання сільського господарства в Україні було досягнуто за відносно низької державної підтримки (Світовий банк, 2024). Протягом останніх двадцяти років щорічні державні витрати на сільське господарство в Україні становили в середньому 600 млн доларів США. У 2019-21 роках це становило 0,33% ВВП, менше 2% валової продукції сільського господарства (ВПСГ) та 14 доларів США на гектар (га) сільськогосподарських угідь. Для порівняння, бюджетна підтримка в країнах з високим рівнем доходу, членах

Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР), в середньому становить 0,47% ВВП, 17% ВДВ та 216 доларів США на гектар сільськогосподарських угідь. Це важливий висновок, враховуючи низький фіскальний простір України. Якість державних витрат на сільське господарство важливіша за кількість, оскільки не всі державні витрати є рівноцінними. Існують емпіричні докази того, наприклад, що в минулому прямі субсидії та податкові пільги на конкретні товари лише протидіяли зростанню продуктивності сільського господарства в Україні (Neyter and Nivievskiy, 2023; Nivievskiy and Deininger, 2019; Nivievskiy, 2018), і цей висновок узгоджується зі світовим досвідом (World Bank, 2024).

Отже, Україна як країна-кандидат може розраховувати на бюджетні трансферти в рамках САП та відповідно до чинних правил і політики. Існуючі оцінки варіюються в діапазоні 10-13,8 млрд євро (Matthews, 2024), що означає суттєвий додатковий фіскальний тиск на бюджет САП, який в минулому був політично урізаний (Нів'євський, 2024b). Таким чином, додаткові витрати на САП ЄС буквально означають, що існуючі члени ЄС повинні бути готовими отримати менш щедри сільськогосподарські трансферти від ЄС, і, швидше за все, це буде політично неприйнятним, якщо не буде змінено існуючі правила та політику розподілу коштів САП. Швидше за все, з точки зору політичної економії, Україні доведеться знайти політично прийнятний компроміс щодо субсидій, щоб продовжити переговори про вступ, можливо, навіть піти на певні поступки. Це не обов'язково є недоліком вступу до ЄС, беручи до уваги емпіричні докази негативного впливу конкретних прямих субсидій (включаючи субсидії САП) та податкових пільг на зростання продуктивності сільського господарства.

Рисунок 5 - Тенденції у виробництві сільськогосподарської продукції, виробничих ресурсах та загальній продуктивності факторів виробництва (ЗПФ) в Україні та інших обраних європейських країнах

джерело: власна презентація з використанням даних USDA ERS про міжнародний продукт даних про продуктивність сільського господарства

1.3. Перспективи розвитку сільського господарства в ЄС та наслідки для України

Сільськогосподарські ринки ЄС були дуже зарегульованими з моменту зародження Спільної аграрної політики у 1962 році. Спочатку сільськогосподарських виробників підштовхували до збільшення обсягів виробництва та поставок за допомогою високого рівня цінової підтримки через систему квотування виробництва, заборонних тарифів для обмеження імпорту та експортних субсидій для реалізації (демпінгу) надлишків продукції на світових ринках. До 80-х років ця система підтримки призвела до постійного надлишку основних сільськогосподарських товарів, і потреба в її реформуванні зростала як зсередини (через бюджетні обмеження), так і ззовні - з боку торговельних партнерів, США та Кернської групи, через значні викривлення та скарги на недобросовісну конкуренцію (Зоря та Нів'євський, 2005). Реформа МакШеррі 1993 року започаткувала зміну парадигми САП на більш ринково орієнтовану. Для більшості сільськогосподарських продуктів цінову підтримку та ринкові інтервенції було поступово скасовано і замінено прямими виплатами фермерам. Для деяких продуктів (молоко або цукор)

знадобилося більше двох десятиліть, перш ніж квотування виробництва та експортні субсидії були повністю скасовані (фон Крамон-Таубадель та Нів'євський, 2024).

В цілому, однак, поступова, але все ще більш ринкова орієнтація САП означає зміну чистої торговельної позиції ЄС і можливості для України постачати на ринок ЄС більше сільськогосподарської продукції. Повна лібералізація торгівлі сільськогосподарською продукцією з ЄС від початку російського вторгнення та збільшення імпорту сільськогосподарської продукції з України свідчить про те, що попит на українську сільськогосподарську продукцію в ЄС є значним. Більше того, ще до початку повномасштабної війни ступінь використання квот поступово зростав, а за деякими товарними позиціями було зафіксовано значне перевищення квот (мед, оброблені томати, ячмінна крупа та шрот, зернові культури, яблучний та виноградний сік, кукурудза, борошно та гранули, м'ясо птиці, пшениця, борошно та гранули, цукор, вершкове масло та молочні спреди, крохмаль оброблений). Як результат, у 2017 році ЄС дещо підвищив квоти для 8 товарних позицій. Таким чином, на додаток до виявленого потенціалу експортних поставок сільськогосподарської продукції з України, очікується, що ЄС залишатиметься нетто-імпортером низки ключових сільськогосподарських продуктів з України (зернові, олійні культури, цукор та м'ясо птиці), що також свідчить про торговельні можливості для українського сільського господарства.

Рисунок 6 - Чистий експорт зернових з ЄС, млн т

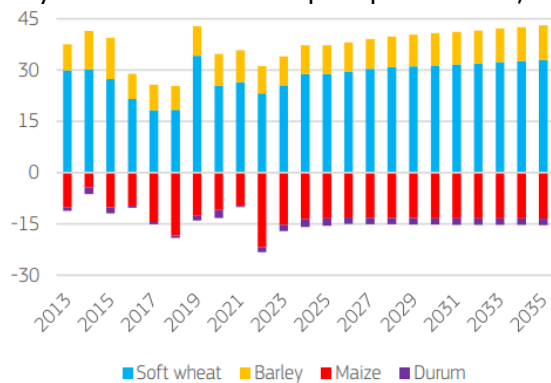

Рисунок 7 - Чистий експорт олійних культур з ЄС, млн т

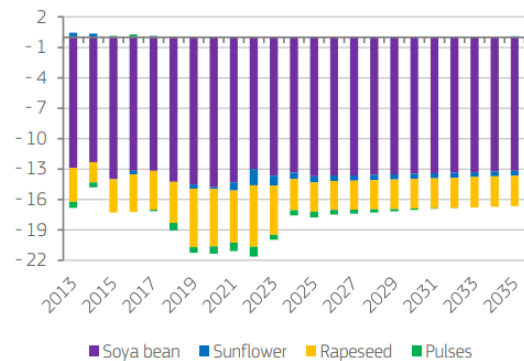

Рисунок 8 - Торгівля цукром в ЄС, млн т

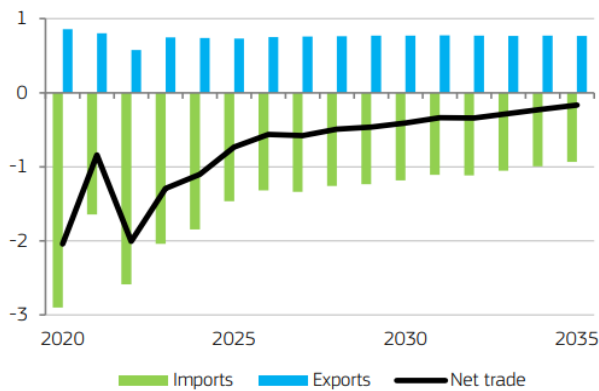

Рисунок 10 - Баланс ринку свинини в ЄС, млн т

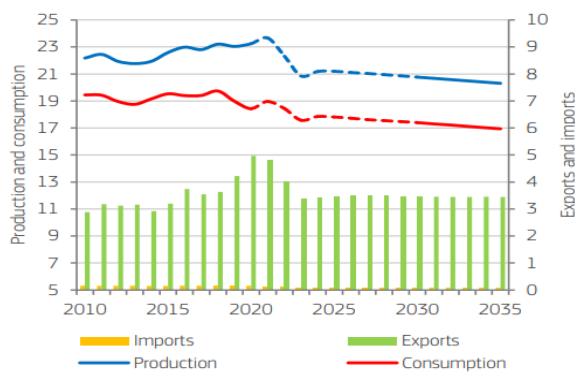

Рисунок 9 - Баланс ринку яловичини в ЄС, млн т

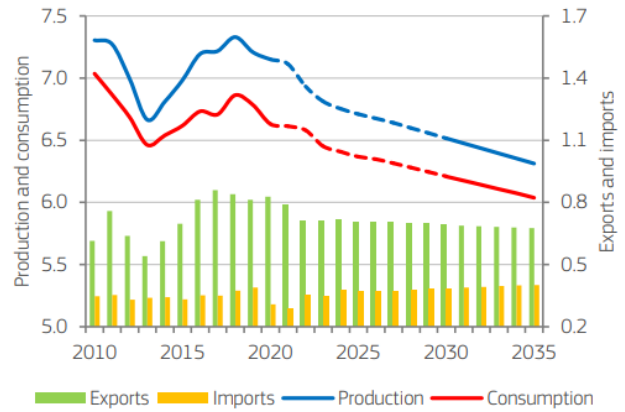
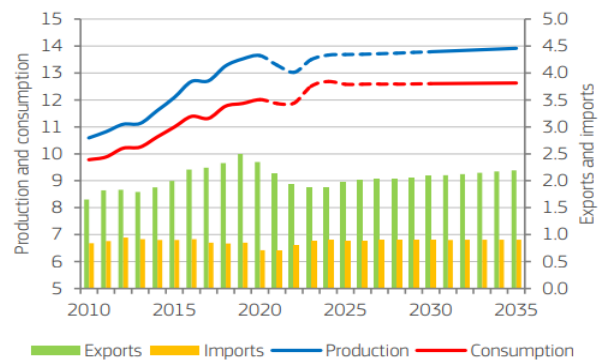

Рисунок 11 - Баланс ринку м'яса птиці в ЄС, млн т

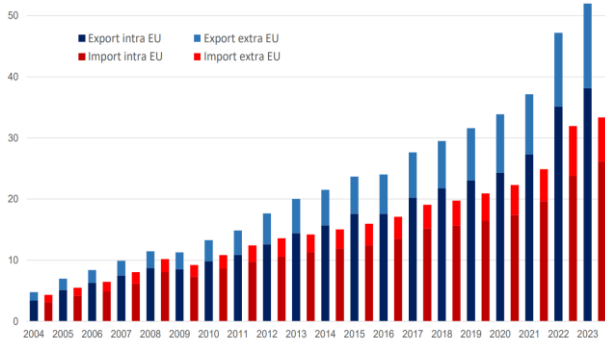
джерело: власна презентація з використанням даних Комісії ЄС (2023)

1.4. Членство в ЄС: Досвід Польщі

Приклад Польщі щодо вступу України до ЄС є дуже цікавим з багатьох точок зору. По-перше, це найбільша країна-сусід ЄС та найбільша економіка України. По-друге, Польща зображується як приклад успіху. Звіт Світового банку (2017) показує, що економічне зростання Польщі є вражаючим. Вона перейшла від середнього до високого рівня доходу менш ніж за 15 років після переходу від комунізму. Процвітання було спільним, а зростання робочих місць і доходів відбувалося на широкій основі, причому відсталі регіони наздоганяли відстаючі. Коефіцієнт нерівності доходів - Джині - не збільшився. Польща також має одну з найнижчих внутрішніх регіональних відмінностей у ВВП на душу населення. Цього вдалося досягти завдяки правильно впорядкованим і закріпленим реформам. Завдяки «великому вибуху» лібералізаційних реформ при переході від комунізму вона швидко «вирівняла ціни», а потім «вирівняла інституції», а саме: верховенство права, права власності, демократичну підзвітність та базові ринкові інститути. Вступ і членство в ЄС були використані для закріплення, посилення і подальшого поглиблення реформ. Покращення інфраструктури, підтримане щедрими структурними фондами ЄС, спостерігалось по всій країні: протяжність автомагістралей збільшилася майже в чотири рази з моменту переходу.

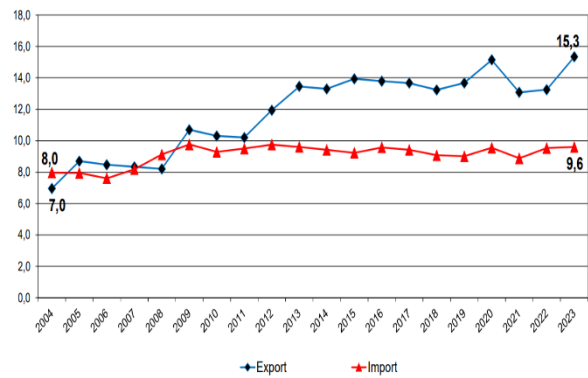
Агропродовольчий сектор також розширився, особливо з точки зору торгівлі. Зараз він у 10 разів більший, ніж у 2004 році, і, що більш важливо, він постійно зростає з 2004 року. Переваги єдиного ринку ЄС для Польщі чітко проявляються у зростанні частки торгівлі з країнами-членами ЄС у загальному обсязі торгівлі агропродовольчими товарами. Польща постачала на єдиний ринок ЄС непропорційно більше, ніж до решти країн світу; частка поставок до країн ЄС зростає з 7% у 2004 році до понад 15% у 2023 році.

Рисунок 12 - Розвиток торгівлі агропродовольчими товарами в Польщі після вступу до ЄС, млрд. євро

джерело: Pawlak and Hamulczuk (2024)

Рисунок 13 - Частка торгівлі всередині ЄС у загальному обсязі торгівлі агропродовольчими товарами Польщі

2. Двостороння торгівля агропродовольчими товарами між Україною та ЄС

За останнє десятиліття ЄС став найбільшим торговельним партнером України, на який припадає майже 65% її загального експорту (Рисунок 10) та понад 50% загального імпорту у 2023 році (Рисунок 11). Однак у 2023 році на Україну припадало лише 1,2% від загального обсягу торгівлі товарами ЄС. У довоєнний період частка експорту до ЄС становила близько 40% від загального експорту України. Такий різкий стрибок у частці ЄС відображає ефект від реалізації проекту АТMs та «Шляхів європейської солідарності», спрямованих на протидію російській блокаді морських портів України після вторгнення. Понад 50% агропродовольчого експорту України (HS:1-24) у 2023 році було спрямовано до ЄС, і приблизно така ж частка агропродовольчого імпорту України у 2023 році надійшла з ЄС (Рисунок 10 та Рисунок 11). На більш детальному рівні структура експорту та імпорту сільськогосподарської продукції до та з окремих країн ЄС дещо відрізняється, що відображає специфічні місцеві умови попиту та пропозиції на сільськогосподарську продукцію (детальніше див. Додаток, Рисунок 18 та Рисунок 19).

В абсолютному вираженні (див. Рисунки 6-9) загальний обсяг торгівлі товарами між ЄС та Україною досяг 56 млрд євро у 2023 році, що означає, що торгівля товарами зросла більш ніж удвічі з моменту набуття чинності ПВЗВТ у 2016 році. Агропродовольчі товари становлять значно більшу частку в загальному обсязі експорту, а також в експорті до ЄС, тоді як Україна імпортує переважно неаграрну продукцію (Рис. 10 та Рис. 11).

Топ-10 товарів України (включаючи сільськогосподарські) відображають її порівняльні переваги, насамперед у таких основних продуктах харчування, як зернові та олійні культури (Таблиця 2 і Таблиця 3). Іншими конкурентоспроможними сільськогосподарськими продуктами України є цукор, м'ясо птиці, молочні продукти та фрукти. Як зазначалося вище, імпорт - це переважно неаграрні продукти, які не входять до топ-10 товарів, що імпортуються з ЄС. Що стосується сільськогосподарських товарів, то в рейтингу лідирують алкогольні та тютюнові вироби (Таблиця 3).

Рисунок 14 - Загальний обсяг експорту з України, млрд дол.

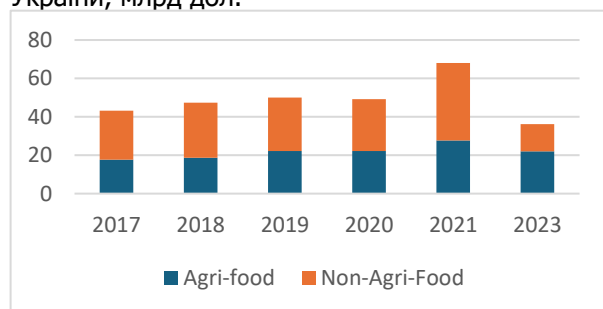

Рисунок 15 - Загальний експорт з України до ЄС, млрд дол.

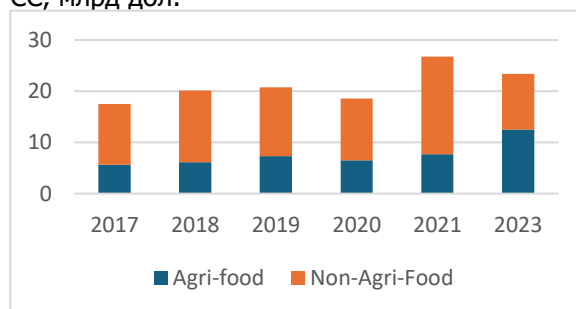

Рисунок 16 - Загальний обсяг імпорту в Україну, млрд дол.

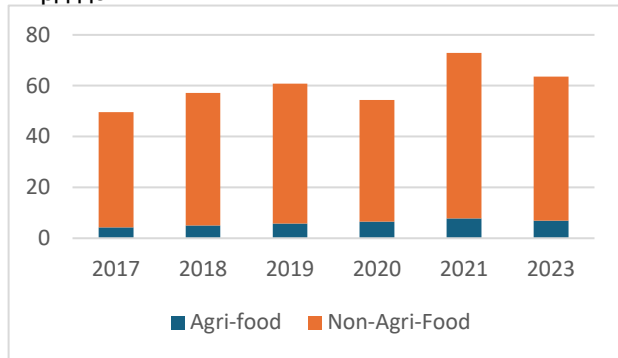

Рисунок 17 - Загальний імпорт з ЄС в Україну, млрд дол.

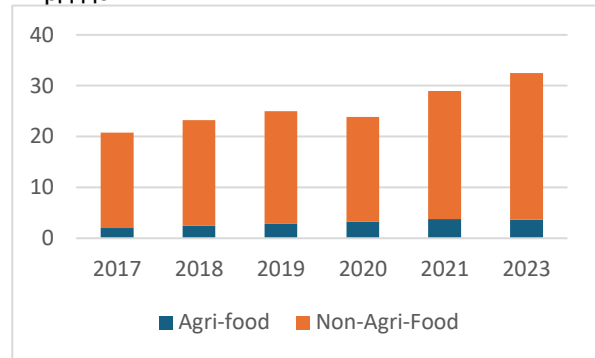

Рисунок 18 - Експорт з України до ЄС, % від загального обсягу

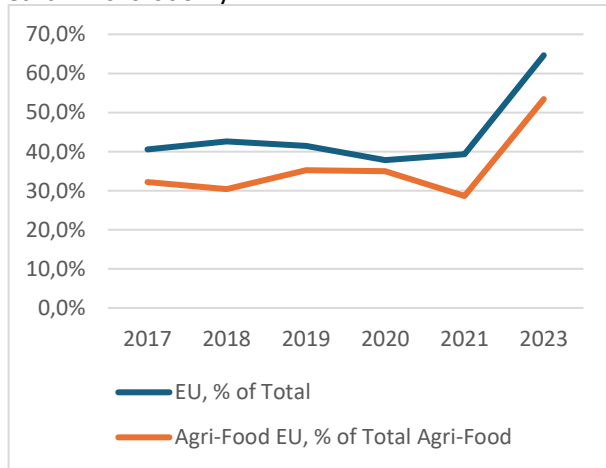
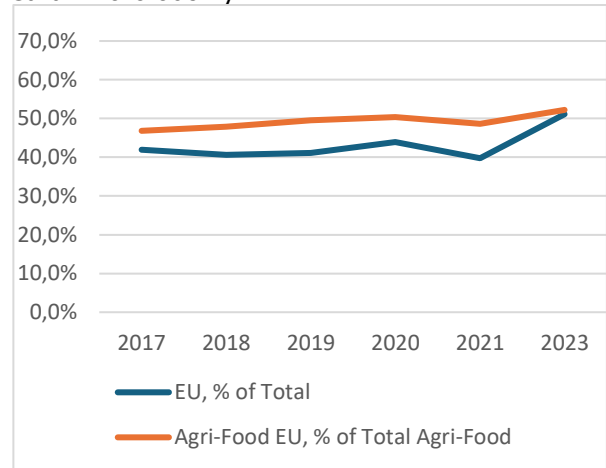

Рисунок 19 - Імпорт з ЄС в Україну, % від загального обсягу

Таблиця 2 - Топ-10 експортованих товарів з України до ЄС у 2023 році, млрд дол.

У загальному обсязі експорту до ЄС		У загальному обсязі експорту агропродовольчої продукції до ЄС	
1	10 зернові культури	4.58	10 зернові культури
2	15 жири та олії тваринного або рослинного походження	2.98	15 жири та олії тваринного або рослинного походження
3	72 чорні метали	2.16	12 насіння і плоди олійних рослин
4	12 насіння і плоди олійних рослин	1.94	23 залишки і відходи харчової промисловості
5	26 руди, шлак і зола	1.66	17 цукор і кондитерські вироби з цукру
6	85 електричні машини	1.51	02 м'ясо та їстівні субпродукти
7	44 деревина і вироби з деревини	1.25	04 молоко та молочні продукти, яйця птиці; натуральний мед
8	23 залишки і відходи харчової промисловості	0.80	08 їстівні плоди та горіхи
9	94 меблі	0.70	22 алкогольні і безалкогольні напої та оцет
10	73 вироби з чорних металів	0.59	19 готові продукти із зерна

Таблиця 3 - Топ-10 імпортованих товарів з ЄС в Україну у 2023 році, млрд дол.

У загальному обсязі імпорту до ЄС		У загальному обсязі імпорту агропродовольчої продукції з ЄС	
-----------------------------------	--	---	--

1	27 палива мінеральні; нафта і продукти її перегонки	6.62	22 алкогольні і безалкогольні напої та оцет	0.44
2	87 засоби наземного транспорту, крім залізничного	3.67	24 тютюн і промислові замітники тютюну	0.36
3	84 реактори ядерні, котли, машини	2.66	23 залишки і відходи харчової промисловості	0.35
4	85 електричні машини	1.64	21 різні харчові продукти	0.34
5	39 пластмаси, полімерні матеріали	1.56	04 молоко та молочні продукти, яйця птиці; натуральний мед	0.29
6	30 фармацевтична продукція	1.52	19 готові продукти із зерна	0.23
7	31 добрива	0.70	18 какао та продукти з нього	0.21
8	38 різноманітна хімічна продукція	0.66	20 продукти переробки овочів	0.17
9	72 чорні метали	0.58	07 овочі	0.15
10	33 ефірні олії	0.56	12 насіння і плоди олійних рослин	0.15

3. Очікуваний розвиток торгівлі між Україною та ЄС: Моделювання сценаріїв

Оцінка впливу на основі сценаріїв здійснюється за допомогою динамічної економетричної моделі часткової рівноваги для ЄС, України та світових ринків сільськогосподарської продукції AGMEMOD[1]. Передбачені сценарії, розроблені у співпраці з АПД та Торгово-промисловою палатою, досліджують потенційну динаміку ринку за різних умов торгівлі та виробництва. Вони включають Базовий сценарій (далі - Базовий сценарій), сценарій лібералізованої (вільної) торгівлі агропродовольчими товарами (далі - Сценарій ВТ), сценарій автономних торговельних заходів, прийнятих у червні 2024 року (далі - Сценарій АЗТ), та сценарій членства в ЄС (далі - Сценарій ЄС).

3.1. Сценарії та деякі попередні торгові домовленості

Базовий сценарій відображає майбутній 9-річний динамічний розвиток ринків сільськогосподарських товарів в Україні (2025-2033 рр.) за припущення статус-кво. Статус-кво включає загальні економічні та політичні умови, які спостерігалися у вересні 2024 року, тобто інтенсивність війни, окупованість частини території України російськими військами, внутрішню аграрну та фіскальну політику тощо. Це також передбачає двосторонню торговельну політику, таку як захисні заходи в рамках Угоди про вільну торгівлю. Моделювання базового сценарію передбачає закінчення війни у грудні 2025 року, дію захисних заходів УВЗВТ до кінця 2025 року, а потім повернення до заходів ПВЗВТ між Україною та ЄС після укладення відповідної угоди у 2026-2033 роках.

Сценарій *лібералізованої (вільної) торгівлі* агропродовольчими товарами (Сценарій ВТ) передбачає повністю вільну торгівлю з 2025 року і до 2033 року. Сценарій «Автономні торговельні заходи, ухвалені у квітні 2024 року» (сценарій АТМ) передбачає, що АТМ, ухвалені у вересні 2024 року, застосовуються у 2025-2033 роках. Сценарій ЄС передбачає вільну торгівлю та запровадження аграрного

законодавства ЄС і збільшення витрат на його дотримання для фермерів у 2026-2033 роках, а також запровадження АЗВТ у 2025 році.

Таблиця 4 - Припущення сценарію

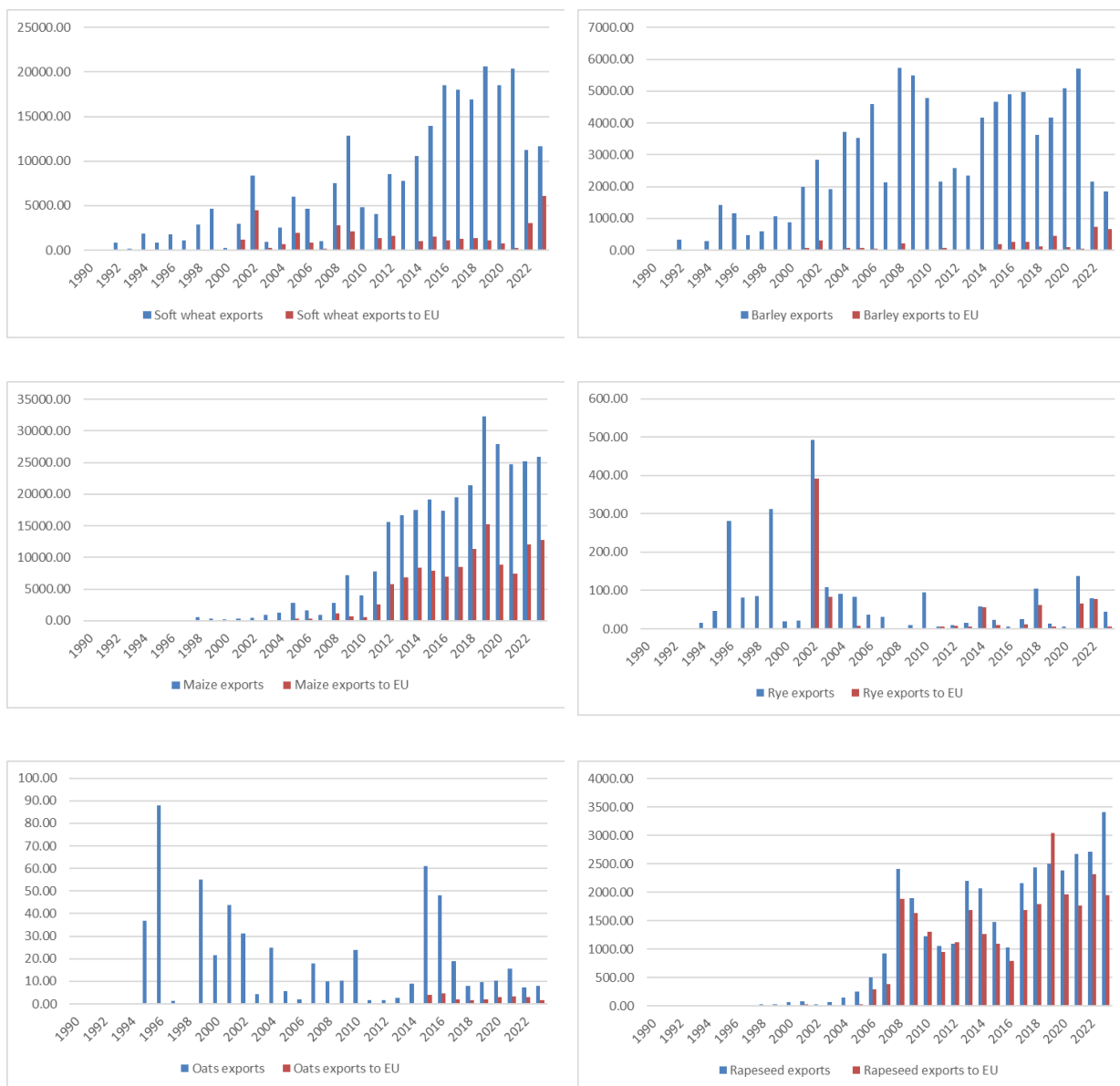
Припущення	Базовий сценарій	ФТ	АТМ	ЄС
Експортні потужності України з	станом на вересень 2024 року, необмежені з 2026 року			
Тривалість війни	закінчується в грудні 2025 року			
Зменшення ВДВ	станом на травень 2024 року, 100% повернення з 2027 року			
Зміна виробничих витрат	За результатами дослідження виробничих витрат на конкретні культури, проведеного Агроцентром KSE у 2023 році у 2025-2033 роках	За результатами дослідження виробничих витрат на конкретні культури, проведеного Агроцентром KSE у 2023 році у 2024-2033 роках	За результатами дослідження виробничих витрат на конкретні культури, проведеного Агроцентром KSE у 2023 році у 2024-2033 роках	зростання собівартості виробництва (через витрати на дотримання вимог аграрного законодавства ЄС): пшениця та зернові на 5%, молочні продукти на 5%, яловичина, свинина та м'ясо птиці на 10%.
Ціни на світовому ринку	Прогноз ОЕСР-ФАО на 2023 рік, з внутрішніми прогнозами для соняшникової олії	Прогноз ОЕСР-ФАО на 2023 рік, з внутрішніми прогнозами для соняшникової олії	Прогноз ОЕСР-ФАО на 2023 рік, з внутрішніми прогнозами для соняшникової олії	Прогноз ОЕСР-ФАО на 2023 рік, з прогнозами для соняшникової олії
Макроекономічні припущення щодо ВВП, дефлятора ВВП, чисельності населення, інфляції та обмінного курсу гривні до долара США відповідають прогнозам Міністерства економіки України та власним екстраполяціям на основі даних Міністерства сільського господарства США до 2033 року				
Торговельна політика між ЄС та Україною	На 2025 рік - АТМ, як у вересні 2014 року; повернення до ПВЗВТ між Україною та ЄС у 2026-2033 роках	На 2025 рік - банкомат, як у вересні 2024 року; вільна торгівля у 2026-2033 роках	Банкомат станом на вересень 2024 року на 2025-2033 роки	На 2025 рік - АТМ станом на вересень 2024 року, вільна торгівля та відповідність директивам ЄС щодо сільськогосподарського виробництва у 2026-2033 роках

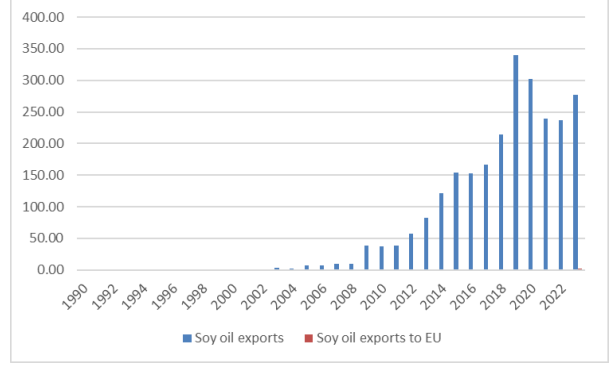
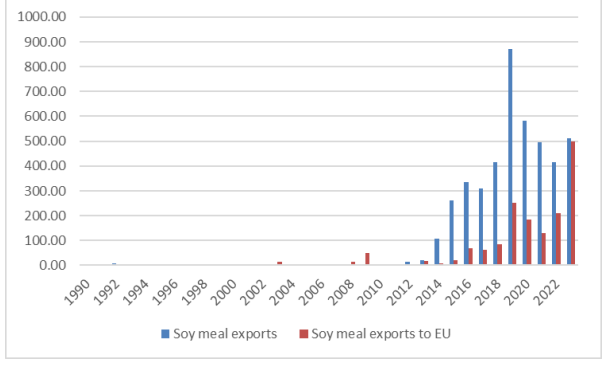
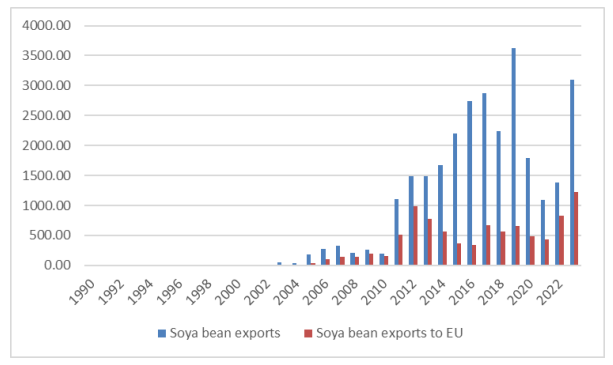
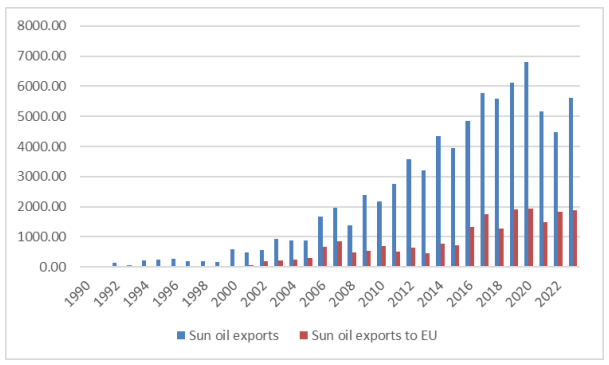
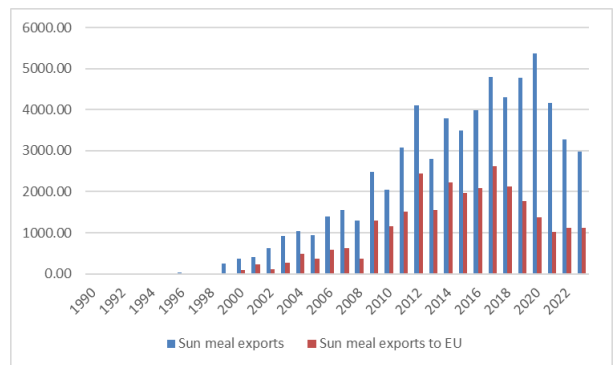
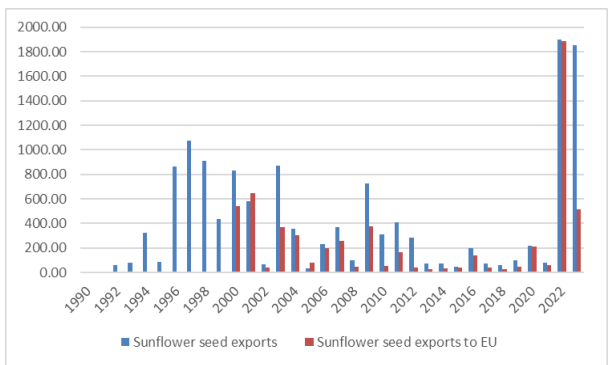
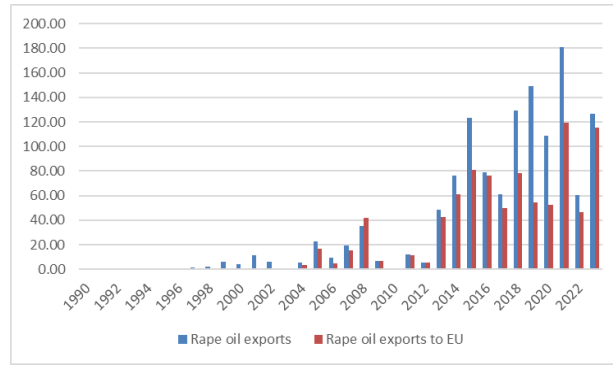
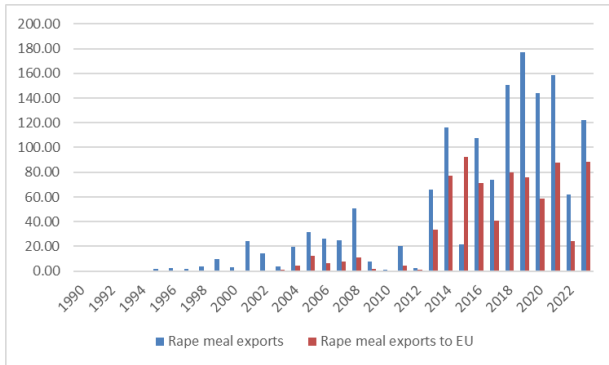
Захисні заходи АТМ включають аварійне гальмо у вигляді TRQ для яєць, м'яса птиці, цукру, вівса, кукурудзи, круп та меду. У вересні 2024 року захисні механізми не були активовані для вівса (номер замовлення 09.6703), цукру (номер замовлення 09.6704), яєць (номер замовлення 09.6741), цукру (номер замовлення 09.6742) та меду (номер замовлення 09.6743). Квоти були активовані на м'ясо птиці - 20 тис. тонн (номер замовлення 09.6740) та кукурудзу - 2,9 млн тонн. На перше півріччя 2025 року квота на овес становитиме 4 тис. тонн (номер заявки 09.6703), на яйця - 9,7 тис. тонн (номер заявки 09.6727), на цукор - 109 тис. тонн (номер заявки

09.6728), на крупи, пелети, зерно тощо - 8,6 тис. тонн. 8,6 тис. тонн (заявка № 09.6729), на мед - 18 тис. тонн (заявка № 09.6730).

Протягом останніх двох десятиліть український експорт до ЄС демонстрував повільне, але стабільне зростання. Запровадження ПВЗВТ у 2014-2016 роках після Революції Гідності та «смуг солідарності» після повномасштабного вторгнення Росії прискорило цей розвиток. На рисунку 18 нижче показано обсяги експорту основних сільськогосподарських культур та продуктів їхньої переробки до світу та ЄС.

Рисунок 20 - Експорт з України до світу та ЄС у 1990-2023 рр. основних сільськогосподарських культур та продуктів їх переробки (тис. тонн)

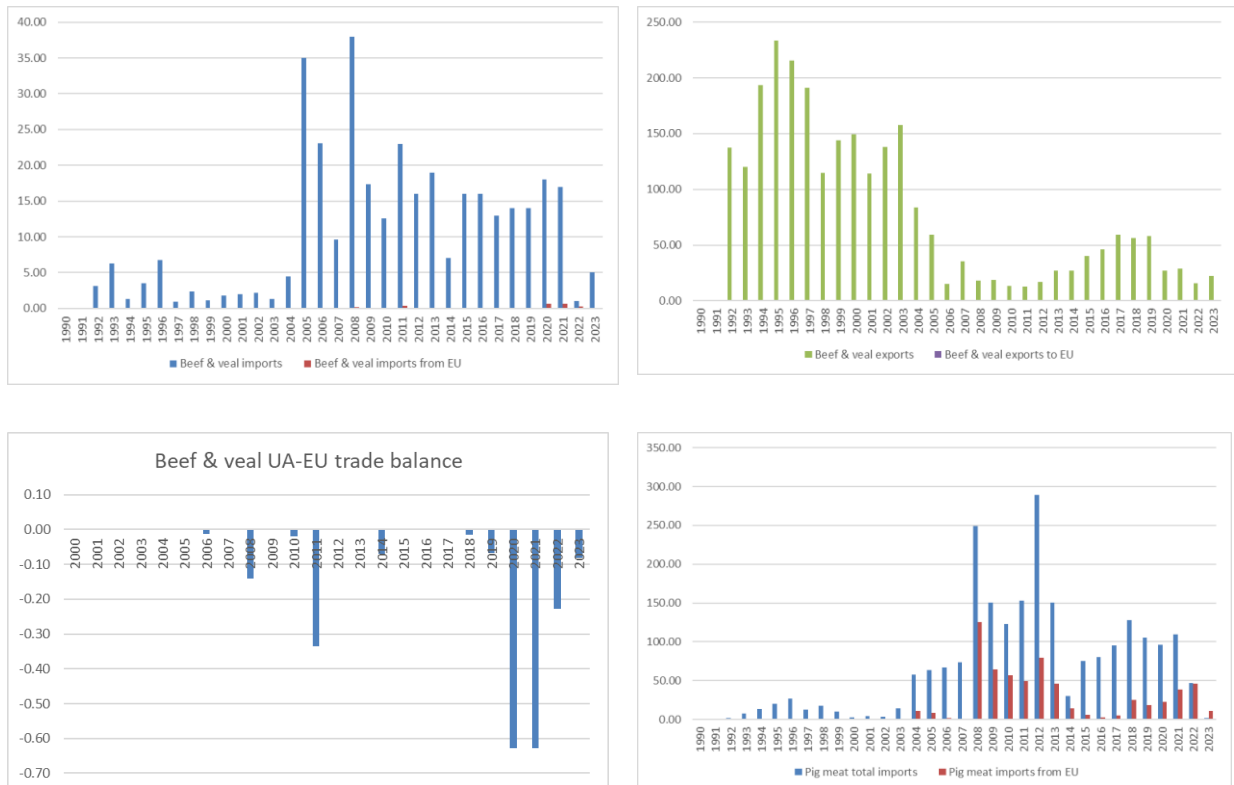

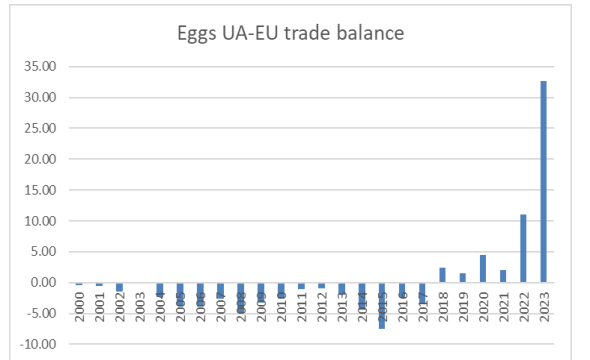
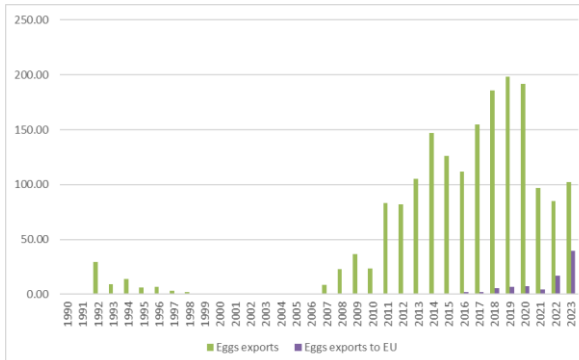
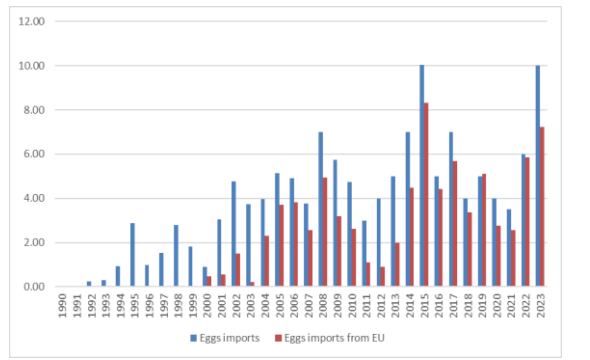
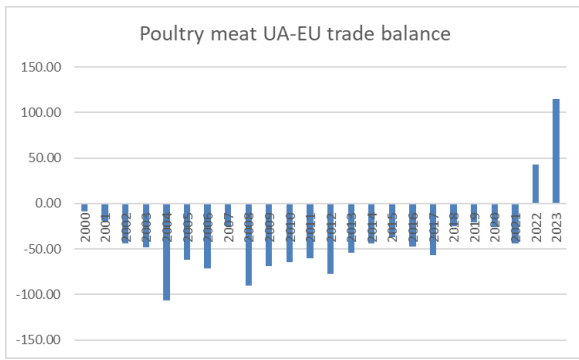
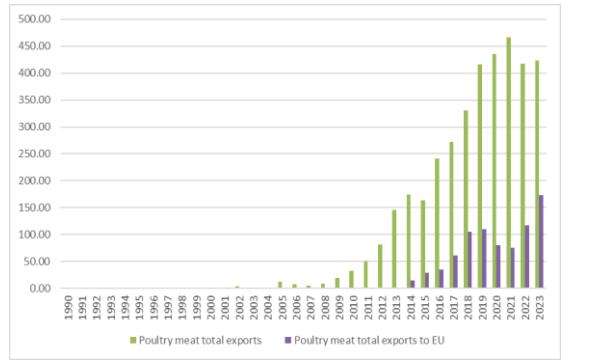
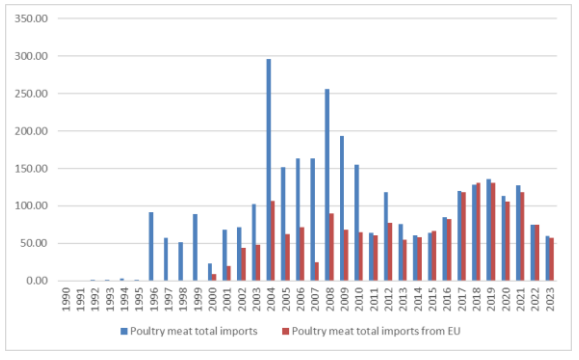
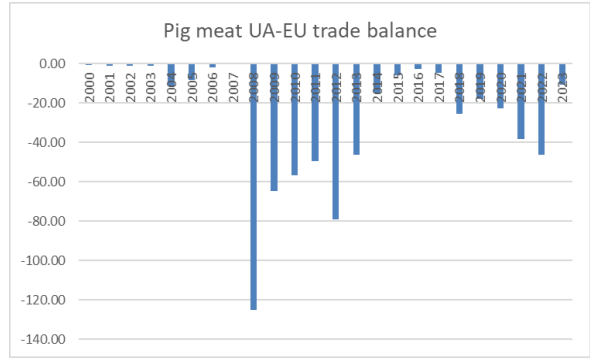
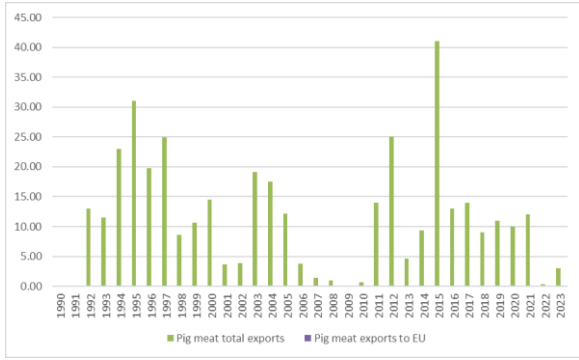
джерело: Державна служба статистики України, Євростат

До 2022 року обсяги експорту м'якої пшениці до ЄС не перевищували 1,5 млн тонн, що становило 11% від загального експорту (у 2015 році). Після вторгнення Росії основні експортні хаби, тобто морські порти, були повністю заблоковані або доступ до них був ускладнений, що залишило Україну зі значно меншими обсягами

експорту та новими торговельними маршрутами. У 2022 році експорт м'якої пшениці до ЄС зріс на 300%, а у 2023 році - на 650% порівняно з середнім показником 2017-2021 років, і склав 27% та 52% від загального експорту пшениці з України. Досить схожа ситуація спостерігається для ячменю. Для кукурудзи, вівса, жита, соняшникової олії та шроту, насіння ріпаку, ріпакової олії та шроту, соєвої олії не спостерігається жодних змін у частках експорту до ЄС, незважаючи на очевидне падіння обсягів експорту для більшості культур. Єдиними іншими товарами, які зазнали змін, є насіння соняшнику, соєві боби та соєвий шрот. Щодо першого, то ціни на світовому та внутрішньому ринках мотивували українських виробників експортувати насіння замість олії, що призвело до значного збільшення загального обсягу експорту та частки експорту до ЄС. У 2022-2023 роках Україна експортувала майже 2 мільйони тонн насіння соняшнику. У 2022 році майже все було експортовано до ЄС, а у 2023 році - майже 30%. Загальний експорт соєвих бобів досяг довоєнного рівня у 2023 році після майже 50% падіння у 2022 році. Значна частка цього експорту, однак, була відправлена до ЄС. За останні п'ять довоєнних років загальний експорт соєвих бобів до ЄС в середньому становив близько 560 тис. тонн. У 2022 році він досяг 822 тис. тонн, а в 2023 році - понад 1,2 млн тонн, що становить майже 60% і 40% від загального експорту. У 2023 році загальний експорт соєвого шроту досяг довоєнного рівня - 510 тис. тонн. Проте вперше майже весь він був відправлений до ЄС.

Рисунок 21 - Торговля України зі світом та з ЄС у 1990-2023 рр. м'ясом птиці, яйцями, яловичиною, телятиною та м'ясом свиней (тис. т)

джерело: Державна служба статистики України, Евростат

Ситуація в секторі тваринництва є зовсім іншою. Рисунок 19 демонструє торгівлю м'ясом птиці, яйцями, яловичиною та телятиною, а також м'ясом свиней. У 2020-2021 роках Україна експортувала близько 30 тис. тонн яловичини і телятини та імпортувала близько 20 тис. тонн. Торгівля з ЄС цим товаром майже не ведеться.

Тим не менш, торговельний баланс з ЄС є від'ємним, що свідчить про більший імпорт, ніж експорт. Імпорт м'яса свиней з ЄС демонстрував позитивну динаміку, починаючи з 2016 року, досягнувши піку майже 50 тис. тонн у 2022 році. Якщо до війни частка ЄС у загальному імпорті м'яса свиней в Україну становила близько 20%, то з початком війни ЄС став єдиним постачальником імпортової свинини в Україну, оскільки решта імпортерів припинили свою діяльність, а отже, загальний обсяг імпорту впав з понад 100 тис. тонн до 50 тис. тонн. Експорт м'яса свиней з України з 2016 року коливався в межах 10-15 тис. тонн, а з початком війни впав до менш ніж 5 тис. тонн. Майже нічого з цієї кількості не було відправлено до ЄС. Таким чином, торговельний баланс м'яса свиней з ЄС був від'ємним для України. У 2013-2023 роках ЄС був чи не єдиним постачальником м'яса птиці в Україну. В останні три роки перед війною обсяги поставок досягли 130 тис. тонн, а потім впали до 50 тис. тонн у 2022-2023 роках. У 2019-2021 роках загальний експорт м'яса птиці з України сягнув 460 тис. тонн, з яких лише 75 тис. тонн пішло до ЄС. Таким чином, до війни сальдо торгівлі м'ясом птиці з ЄС було від'ємним. Динаміка суттєво змінилася після вторгнення та запровадження Ініціативи «Шляхи солідарності». У 2023 році Україна експортувала до ЄС майже 145 тис. тонн м'яса птиці при відносно незначному зниженні загального експорту м'яса птиці. Таким чином, торговельний баланс змінився на позитивний для України. Ситуація з курячими яйцями схожа: з початком війни експорт до ЄС збільшився, але загальний обсяг експорту не зазнав значного впливу. Однак позитивне торговельне сальдо з ЄС почалося з 2018 року, досягнувши 30 тис. тонн у 2023 році.

Примітка щодо визначень товарів: м'яка пшениця визначається як «Пшениця та меслин»; ячмінь визначається як «Ячмінь»; кукурудза визначається як «Кукурудза або кукурудза»; жито визначається як «Жито»; овес визначається як «Овес»; насіння соняшнику визначається як «Насіння соняшнику, лущене або нелущене»; ріпак визначається як «Насіння ріпаку або суріпиці, лущене або нелущене (2002-2500); насіння ріпаку або суріпиці, подрібнене або не подрібнене (1988-2001 рр.)»; соєві боби визначаються як "Соєві боби, подрібнені або не подрібнені"; соняшниковий шрот визначається як "Макуха та інші тверді залишки, подрібнені або не подрібнені, або у вигляді гранул, отримані в результаті екстрагування насіння соняшнику"; соєвий шрот визначається як «макуха та інші тверді залишки, подрібнені або не подрібнені, або у вигляді гранул, одержані в результаті екстрагування соєвої олії»; ріпаковий шрот визначається як «макуха та інші тверді залишки, подрібнені або не подрібнені, або у вигляді гранул, отримані в результаті екстракції насіння ріпаку або суріпиці з низьким вмістом ерукової кислоти, з отриманням фіксованої олії з вмістом ерукової кислоти < 2% та з вмістом твердого компонента глюкозинолатів < 30 мкмоль/г»; соєва олія визначається як «олія соєвих бобів та її фракції, рафіновані або нерафіновані, для технічного або промислового використання (за виключенням. хімічно модифікована, нерафінована та для виробництва харчових продуктів)»; соняшникова олія визначається як "Олія з насіння соняшнику, сафлору або бавовнику та її фракції, рафіновані або нерафіновані, але не хімічно модифіковані"; ріпакова олія визначається як

«ріпакова, рапсова або гірчична олія та її фракції, рафіновані або нерафіновані, але не піддані хімічній модифікації»; яловичина і телятина визначаються як «м'ясо великої рогатої худоби, свіже або охолоджене»; м'ясо свиней визначається як «м'ясо свиней, свіже, охолоджене або заморожене»; м'ясо птиці - «М'ясо та їстівні субпродукти свійської птиці виду Gallus domesticus, качок, гусей, індиків та цесарок, свіжі, охолоджені чи морожені»; яйця свійської птиці визначаються як сума «Яйця птахів у шкаралупі, свіжі, консервовані або варені» та «Яйця птахів без шкаралупи та яєчні жовтки, свіжі, сушені, приготовлені на парі або шляхом кип'ятіння у воді, у формі, заморожені або консервовані іншим способом, з додаванням чи без додавання цукру або інших підсолоджувальних речовин». Були використані коди HS6.

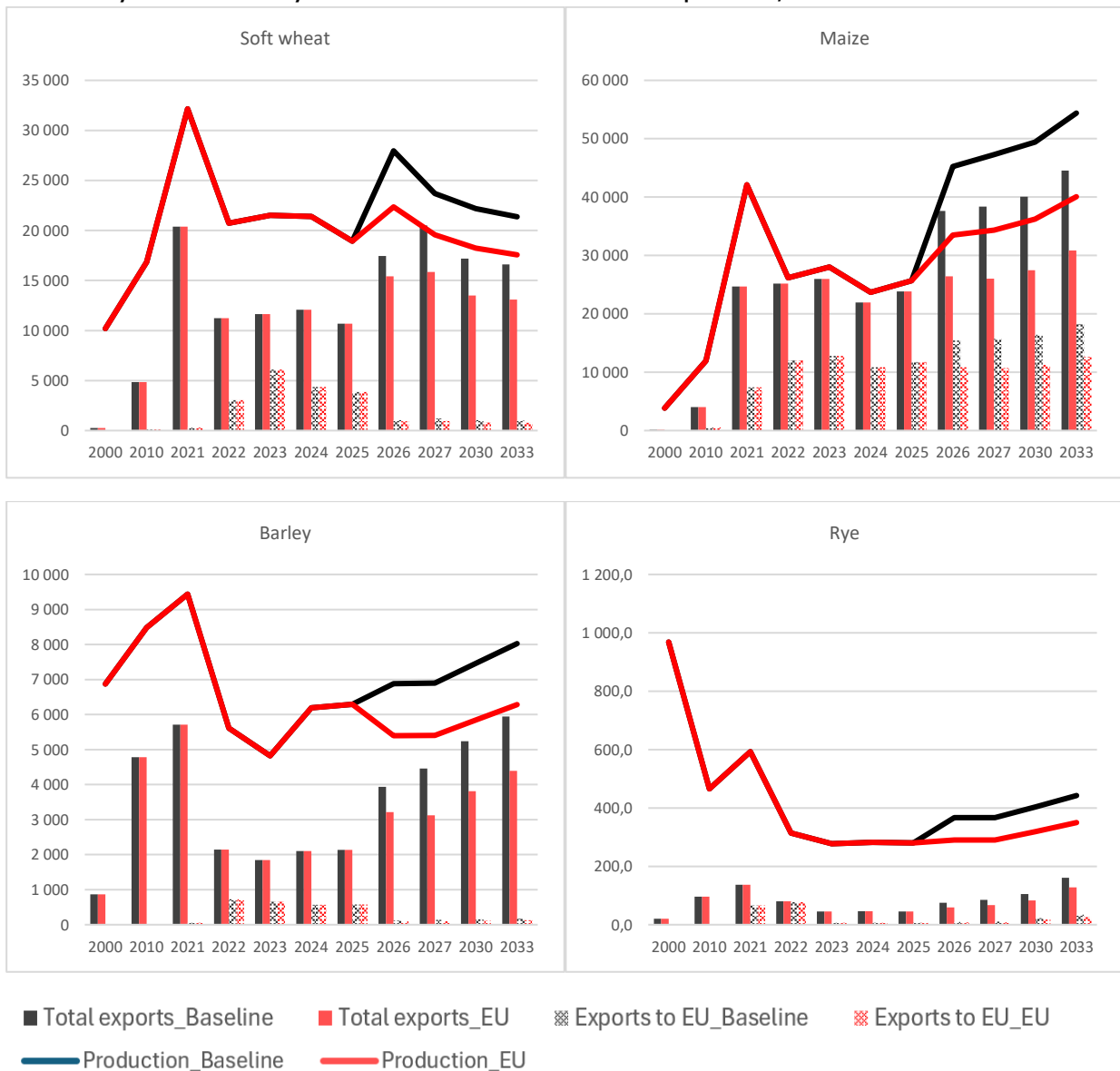
3.2. Результати моделювання

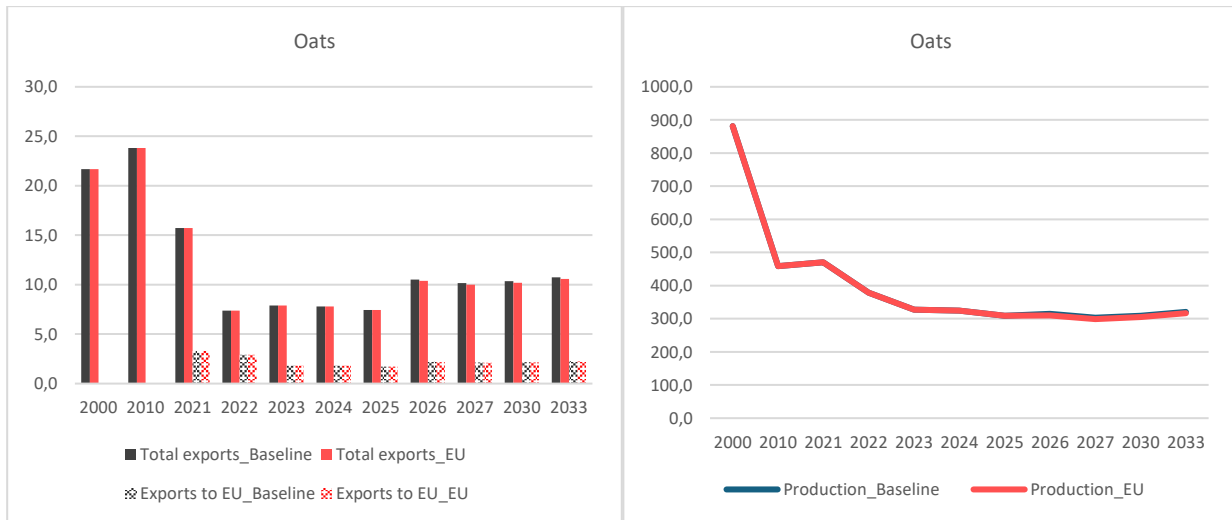
Моделювання сценаріїв дає уявлення про розвиток подій за припущень, пов'язаних з УВТ, вільною торгівлею та вступом до ЄС. Базовий сценарій, сценарій УВЗВТ та сценарій вільної торгівлі дають подібні результати, оскільки припущення щодо торгівлі не є обмежувальними для моделі. Коефіцієнти для торговельних бар'єрів, таких як АМТ та тарифні квоти ПВЗВТ, отримані на основі даних часових рядів. Ці дані є доступними, оскільки ПВЗВТ діє з 2016 року, у 2022-2023 роках переважала вільна торгівля, а тарифні квоти на банкомати є, по суті, інструментом ПВЗВТ. Використовуючи оцінки в рамках поточного інструменту моделювання, не було виявлено суттєвих відмінностей між результатами за трьома сценаріями. Зокрема, жоден з цих торговельних заходів не призвів до суттєвого обмеження експорту чи виробництва сільськогосподарської продукції. Сценарій ЄС відрізняється від інших, оскільки він передбачає зростання виробничих витрат. Хоча вступ до ЄС передбачає вступ до Організації Спільного ринку (ОСП), немає жодних доказів того, що трансмісія цін на внутрішньому ринку України зміститься з поточного механізму світового ринку на аналогічний механізм ринку ЄС. Як наслідок, ціни на світовому ринку, ймовірно, залишатимуться основним фактором, що визначає ціни на продукцію рослинництва. Таким чином, сценарій ЄС показав результати, відмінні від Базового сценарію. Таким чином, Таблиця 5 Додатку та Рисунки 22-26 ілюструють результати моделювання для Базового сценарію та сценарію ЄС.

Показники сектору сильно залежать від закінчення війни, яке припускається до кінця 2025 року. Повоєнне відновлення характеризується поживленням виробництва сільськогосподарських культур та переробленої продукції, а також відновленням довоєнних торговельних маршрутів. Основні торговельні шляхи для українських зернових культур переважно оминають ЄС, покладаючись на відновлені морські порти, які залишаються оптимальним логістичним вибором. Зростання експорту до ЄС у Базовому сценарії та за сценарієм ЄС більшою мірою пов'язане з порушенням роботи морських портових шляхів у воєнний час, ніж з ринковою динамікою.

У базовому сценарії очікується, що до 2033 року виробництво кукурудзи відновиться до довоєнних темпів зростання і досягне 54 млн тонн - на 31% більше, ніж у 2021 році. Кукурудза замінить м'яку пшеницю у посівних площах під впливом зміни клімату (посушливі південні регіони віддають перевагу вирощуванню кукурудзи, а не м'якої пшениці) та вищої відносної прибутковості завдяки зростанню світових цін на неї. Однак прогнозується, що виробництво м'якої пшениці скоротиться на 33,5% з рівня 2021 року до 21 млн тонн до 2033 року. Виробництво ячменю, жита та вівса помірно зростає до 8 млн тонн, 442 000 тонн та 316 500 тонн, відповідно, порівняно з 2022 роком, хоча й залишиться нижчим за довоєнні максимуми на 15%, 25% та 33%, насамперед через конкуренцію за посівні площі з боку кукурудзи та пшениці.

Рисунок 22 - Результати моделювання для зернових, в 000 тон

джерело: власні розрахунки, дані Державної служби статистики України, ЄВРОСТАТ, 2000-2023 рр.

Припускається, що сільськогосподарські землі повернуться до виробництва протягом одного року після закінчення війни. Модель не прогнозує розширення орних земель, тому зростання вирощування олійних культур відбуватиметься за рахунок вирощування зернових. Соняшник залишиться домінуючою культурою, виробництво якої, як очікується, відновиться до довоєнних рекордних показників і досягне 17 млн тонн до 2033 року - на 6% більше, ніж у 2021 році. Виробництво ріпаку, за прогнозами, значно зросте, досягнувши майже 7 млн тонн, порівняно з 3 млн тонн у 2021 році. Виробництво сої стабілізується на рівні близько 5 млн тонн, що на 57% більше, ніж у 2021 році. Така стабілізація пояснюється відносною прибутковістю сої порівняно з іншими олійними культурами.

Виробництво олії та шротів буде відповідати тенденціям виробництва олійних культур. До 2033р:

- Виробництво соняшnikової олії та шроту досягне 7,3 млн тонн та 6,1 млн тонн відповідно (+35% порівняно з 2021 роком).
- Виробництво ріпакової олії зросте з 171 000 тонн у 2021 році до 248 000 тонн (+45%), а шроту - з 209 000 тонн до 310 000 тонн (+48%).
- Виробництво соєвої олії та шроту стабілізується на рівні приблизно 258 000 тонн та 1,2 млн тонн, що співставно з показниками 2021 року - 267 000 тонн та 1,2 млн тонн відповідно.

Прогнозується, що загальне виробництво олії з насіння олійних культур зросте до 7,8 млн тонн у 2033 році порівняно з 5,8 млн тонн у 2021 році. Аналогічно, виробництво шротів зросте до 7,6 млн тонн порівняно з 5,9 млн тонн у 2021 році. В цілому, загальне виробництво змодельованих олійних досягне 29 млн тонн, а зернових - 85 млн тонн, що на +30% і -0,3% відповідно відрізняється від показника 2021 року. Сумарне виробництво олійних і зернових складе 113 млн тонн, що на 6% більше, ніж у 2021 році. Оскільки розширення орних земель не очікується, зростання виробництва буде зумовлене технологічними вдосконаленнями, що призведе до

підвищення врожайності навіть для культур зі зменшеними збиральними площами. Рисунок 24 ілюструє рівні виробництва олійних та зернових культур у 2021 та 2033 роках.

Сценарій ЄС призводить до значно нижчих рівнів виробництва та повільнішого післявоєнного відновлення для м'якої пшениці, кукурудзи, ячменю та жита, а також має мінімальний вплив на виробництво олійних культур. Ця диспропорція виникає через зміни у відносній прибутковості зернових та олійних культур внаслідок збільшення виробничих витрат, передбачених у сценарії. Взаємозв'язки між секторами в моделі визначаються поведінковими функціями на основі еластичності для ринкових цін, прибутковості, посівних площ, торгівлі, використання тощо. Як наслідок, одночасне збільшення виробничих витрат як для олійних, так і для зернових культур впливає на кожен сектор по-різному. Тому в цьому сценарії відносна прибутковість олійних культур значно зростає порівняно з зерновими. До 2033р:

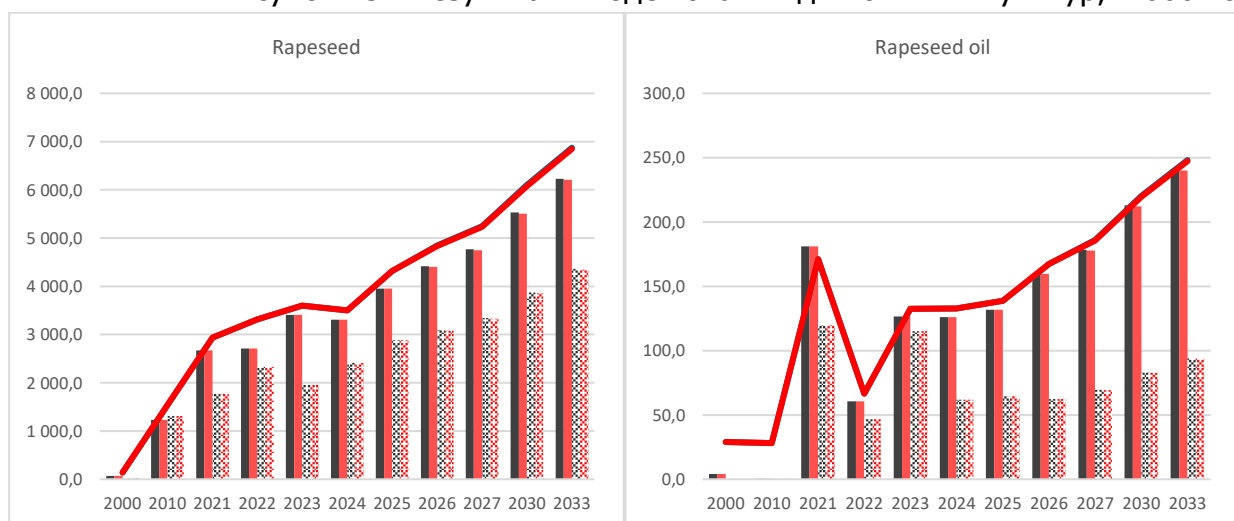
- виробництво м'якої пшениці знизиться на 18%,
- виробництво кукурудзи зменшиться на 26%,
- виробництво ячменю знизиться на 22%, і
- виробництво жита зменшиться на 21% порівняно з базовим сценарієм.

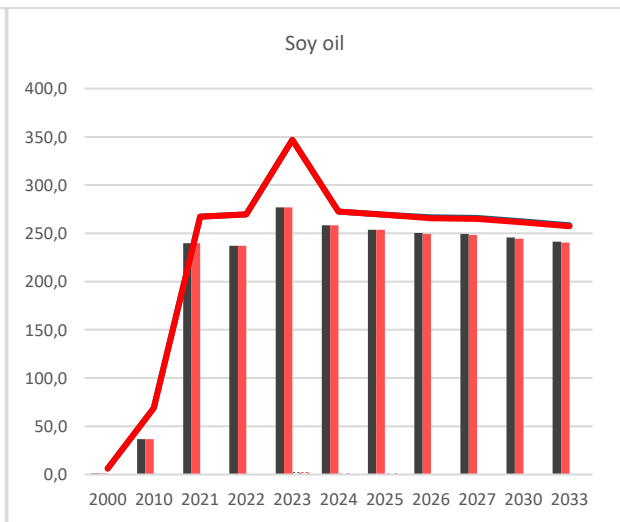
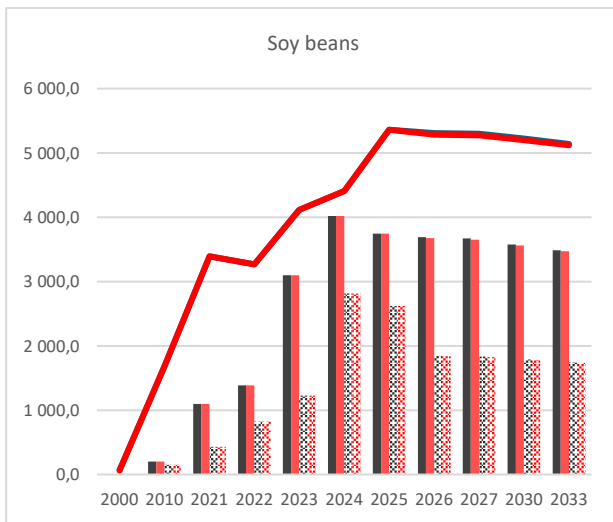
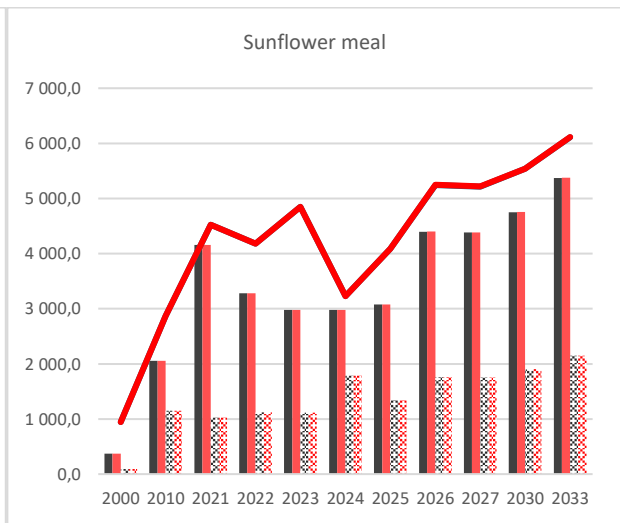
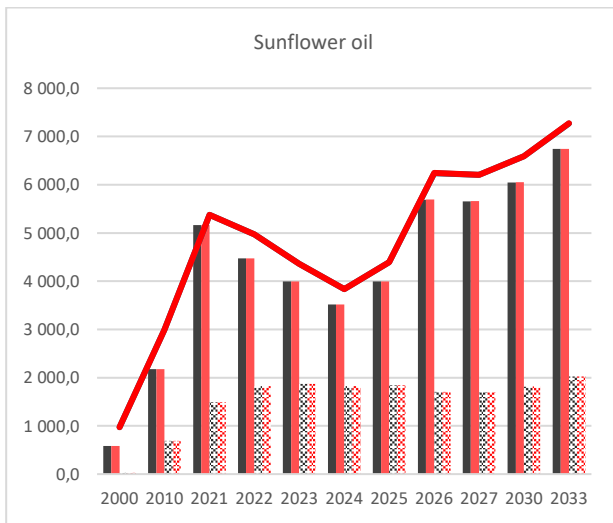
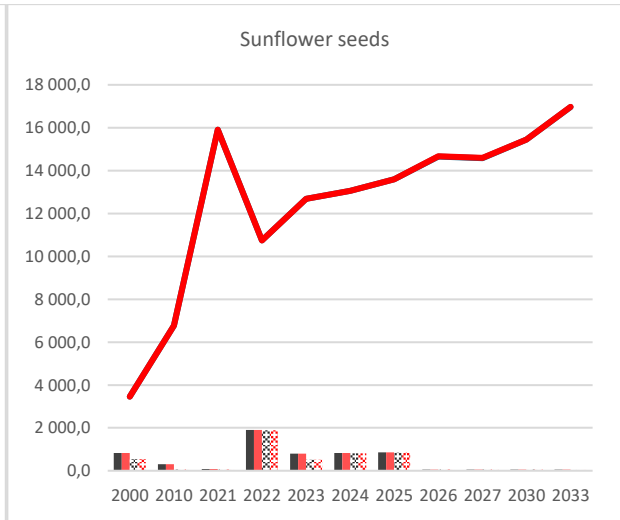
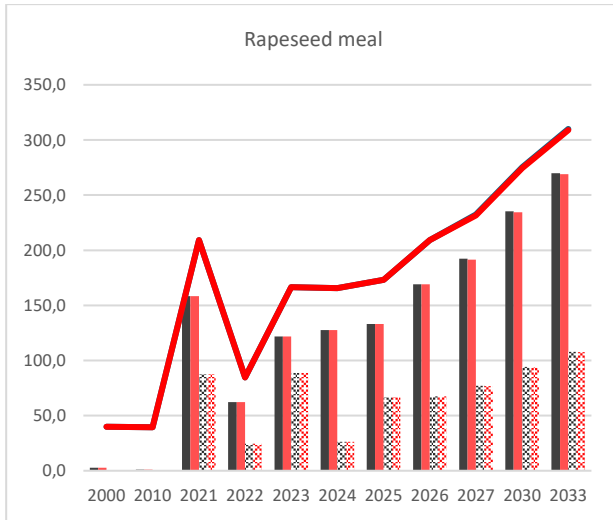
І навпаки, зміни у виробництві соняшнику, ріпаку та сої є незначними. Виробництво вівса знижується лише на 1%, оскільки нееластичний внутрішній попит на нього дозволяє підвищенню виробничих витрат відобразитись у вищих цінах на внутрішньому ринку. В цілому, за цим сценарієм у 2033 році загальне виробництво олійних культур становитиме 29 млн. тонн, а зернових - 65 млн. тонн, тобто

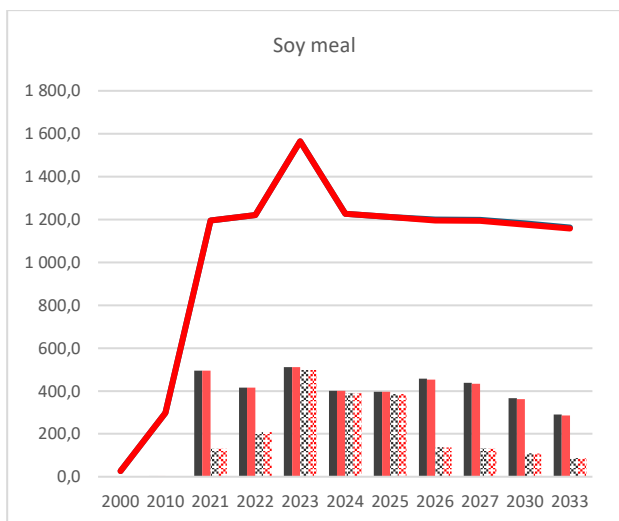
- для олійних культур на +30% більше, ніж у 2021 році, та на 0% більше, ніж у Базовому сценарії, та
- для зернових на -24% від 2021 року та від Базового сценарію.

Загальний обсяг виробництва зернових та олійних культур прогнозується на рівні 93,5 млн тонн, що на 13% менше, ніж у 2021 році, та на 18% менше, ніж у базовому сценарії. Рисунок 24 демонструє ці зміни.

Рисунок 23 - Результати моделювання для олійних культур, в 000 тон

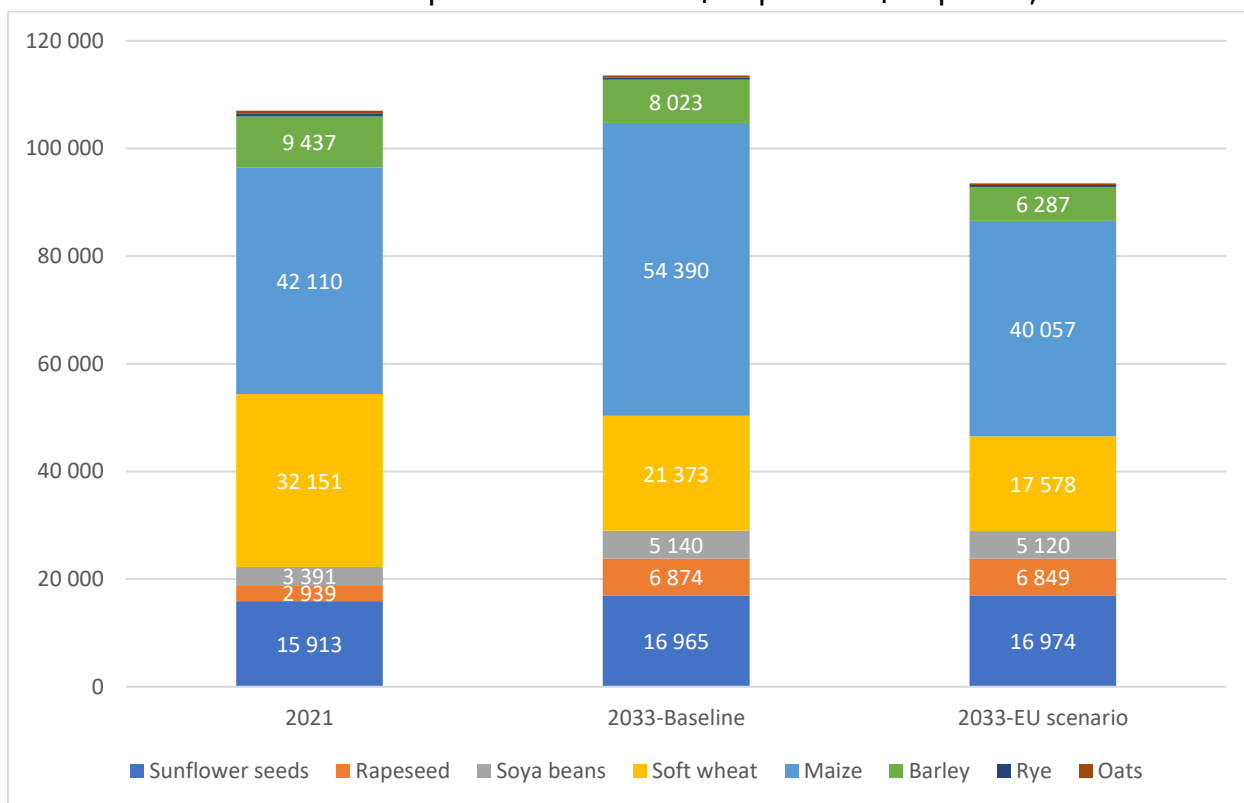

Джерело: власні розрахунки, дані Державної служби статистики України, ЄВРОСТАТ, 2000-2023 рр.

Рисунок 24 - Виробництво зернових, олійних культур, олії та шротів у 2021 та 2033 роках - Базовий сценарій та сценарій ЄС, млн тонн

Джерело: власні розрахунки, дані Державної служби статистики України, ЄВРОСТАТ, 2000-2023 рр.

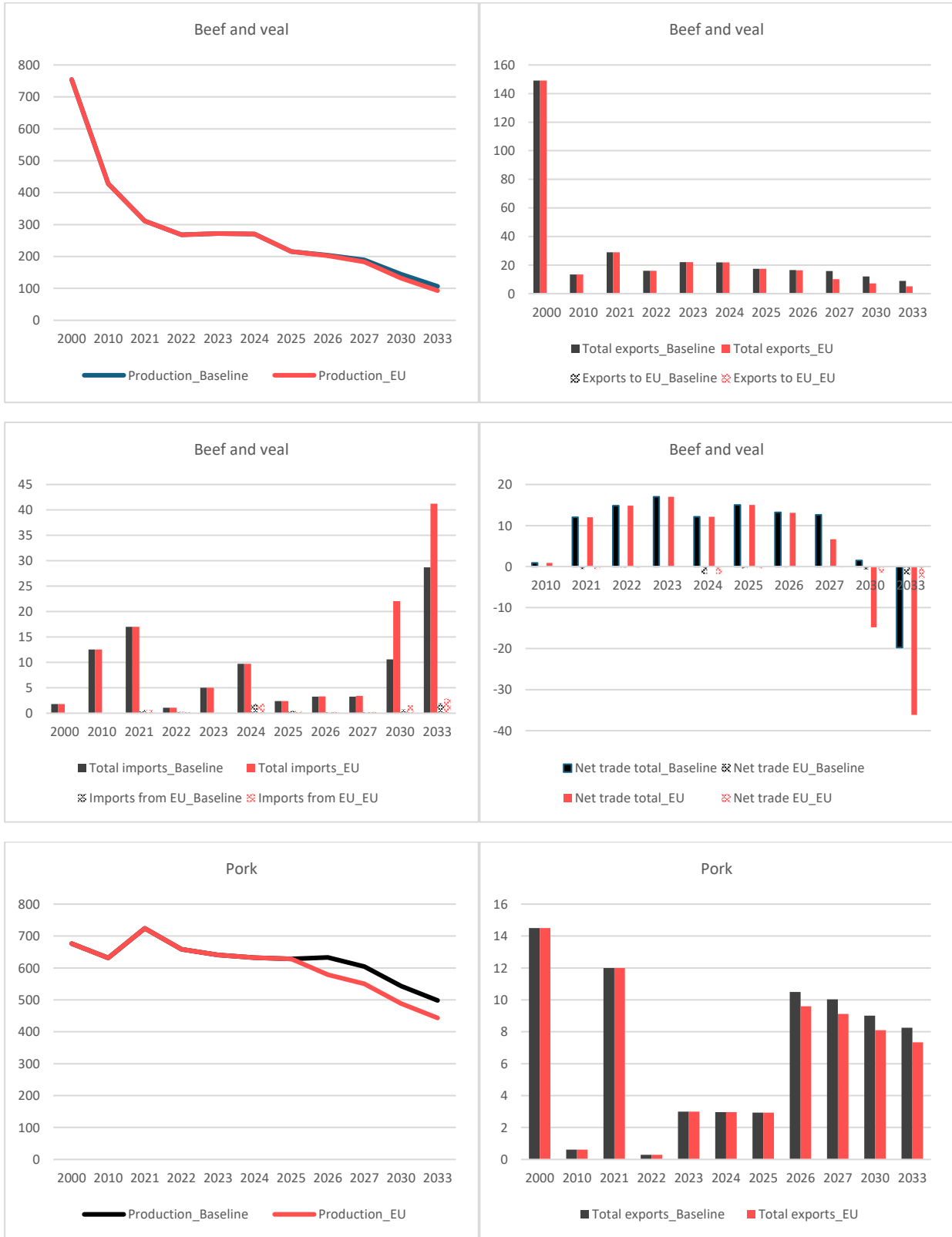
Суттєвих змін у тенденціях у тваринництві не очікується. Виробництво яловичини, телятини та свинини продовжить знижуватися, тоді як виробництво м'яса птиці та яєць зростатиме. Очікується, що до 2033 року виробництво яловичини продовжить свою довгострокову тенденцію до зниження, досягнувши лише 106 000

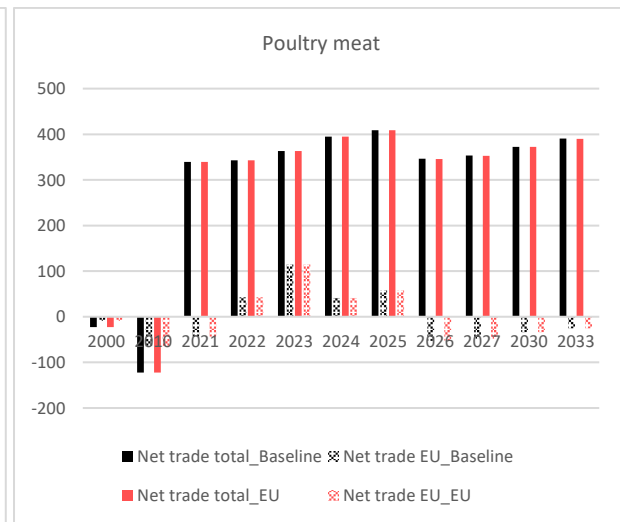
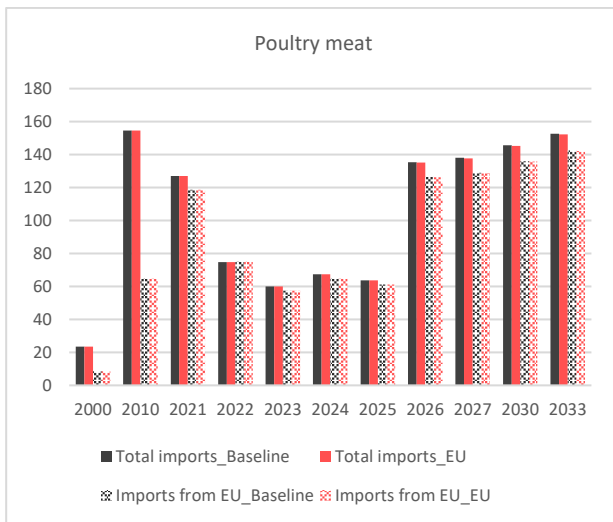
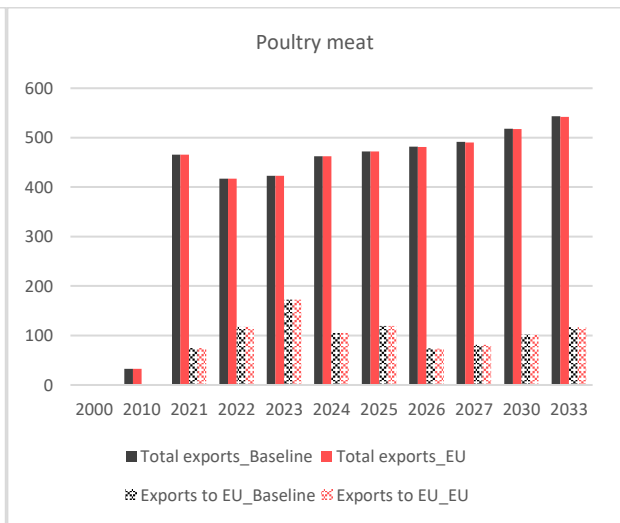
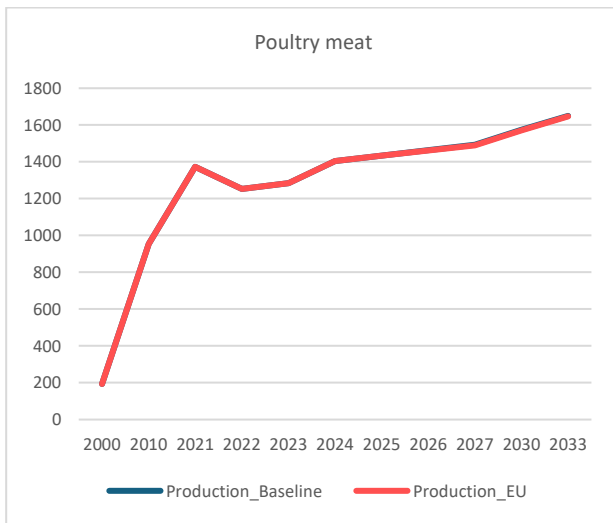
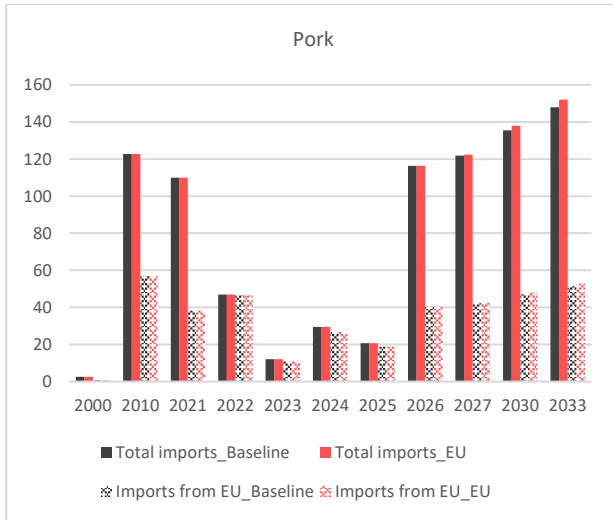
тонн - порівняно з 311 000 тонн у 2021 році. Виробництво свинини, за прогнозами, зменшиться до 498 000 тонн порівняно з 724 000 тонн у 2021 році. До війни на сільські домогосподарства припадало 72,3% виробництва яловичини та телятини, 71,8% виробництва молока та 45,7% виробництва свинини. З початку 2000-х років поголів'я худоби в сільських домогосподарствах скорочувалося через зростання витрат на виробничі ресурси та розвиток торговельних мереж, які закупають продукцію переважно у сільськогосподарських підприємств. Хоча вирощування худоби на сільськогосподарських підприємствах зростало, воно не змогло повністю компенсувати падіння виробництва в сільських домогосподарствах. На противагу цьому, тенденції виробництва м'яса птиці (насамперед курятини) та яєць демонструють стійке зростання на національному рівні. З 2010 року частка підприємств у виробництві м'яса птиці та яєць зростає, компенсуючи падіння виробництва в домогосподарствах. До 2033 року виробництво м'яса птиці зросте на 20%, досягнувши 1,6 млн тонн порівняно з рівнем 2021 року, а виробництво яєць збільшиться на 5% і становитиме 855 000 тонн.

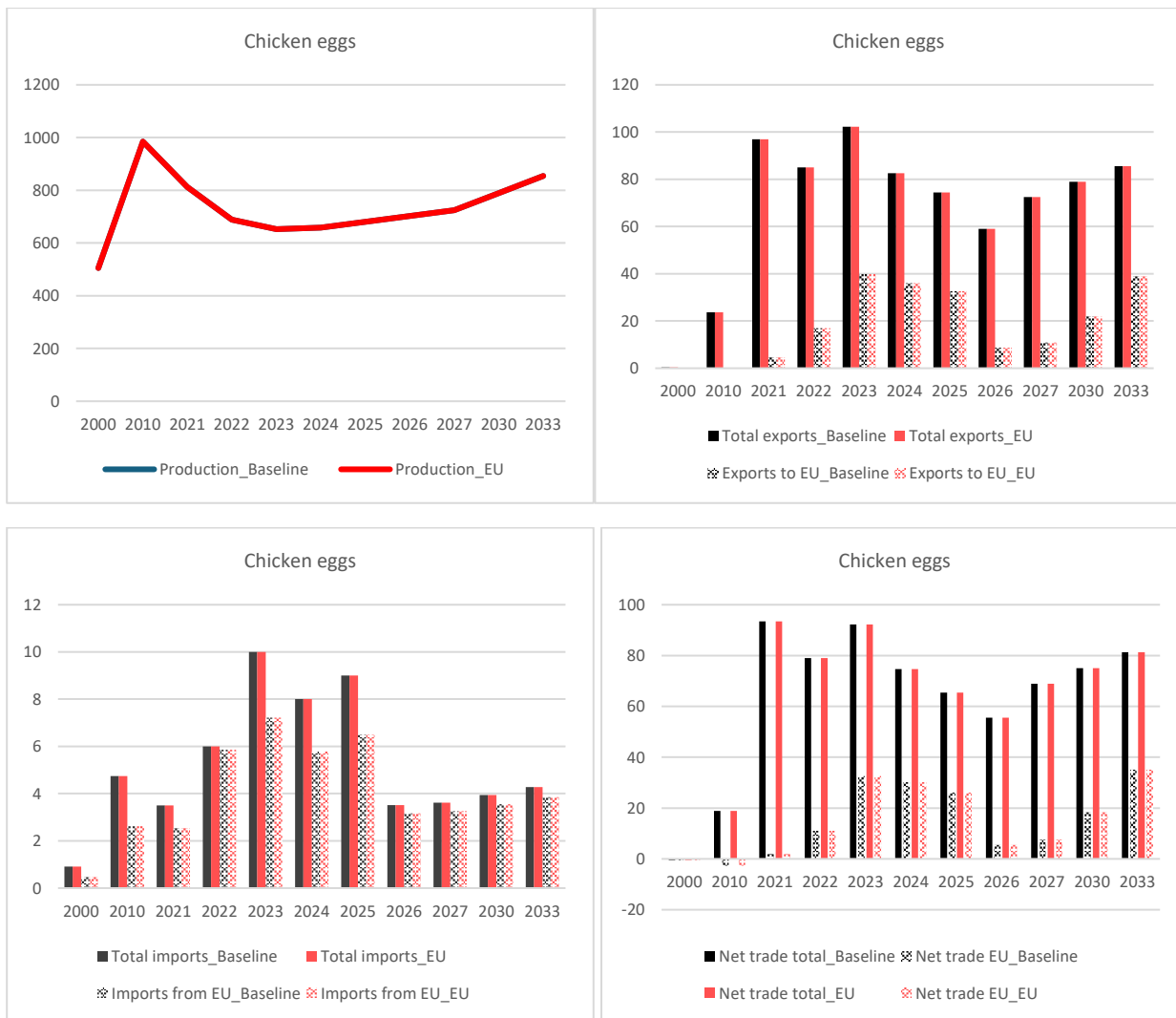
За сценарієм ЄС, до 2033 року виробництво яловичини та телятини зменшиться на 13% (до 93 000 тонн), а виробництво свинини - на 11% (до 443 000 тонн) порівняно з базовим сценарієм. Зменшення внутрішнього виробництва компенсується збільшенням імпорту. Прогнозується, що загальний імпорт яловичини значно зросте у 2033 році з пропорційним збільшенням частки імпорту з ЄС. Очікується, що імпорт досягне 41 000 тонн з решти світу та 3 000 тонн з ЄС (+44% порівняно з Базовим сценарієм). Як наслідок, загальний чистий торговельний баланс стає від'ємним до 2033 року, включаючи торговельний баланс з ЄС, який до 2027 року залишався позитивним.

Що стосується свинини, то домінування імпорту з ЄС, яке спостерігалось під час війни, зменшиться, оскільки колишні торговельні партнери повернуться на ринок. Очікується, що зі зменшенням виробництва імпорт як з ЄС, так і з решти світу зросте (+3%), що ще більше погіршить від'ємне сальдо чистої торгівлі. Оскільки модель не враховує застосування правил імпорту ЄС на українському ринку, вона не розглядає потенційне виключення партнерів з країн, що не є членами ЄС, через несумісність зі стандартами ЄС. Якби таке врахування було зроблено, частка імпорту з ЄС потенційно могла б бути більшою. Сектори м'яса птиці та яєць зазнають незначного впливу за сценарієм ЄС, що свідчить про кращу прибутковість та адаптивність сектору.

Рисунок 25 - Результати моделювання для тваринницької продукції, в 000 тон

Джерело: власні розрахунки, дані Державної служби статистики України, ЄВРОСТАТ, 2000-2023 рр.

За прогнозами, тенденції у тваринництві та споживанні на душу населення відповідатимуть довоєнним моделям, а чисельність населення повернеться до 40 млн осіб у 2027 році, тож очікується, що рівень внутрішнього споживання також відповідатиме довоєнним тенденціям. Відповідно, прогнозується, що обсяги експорту товарів відобразатимуть рівень виробництва без значних структурних змін у торговельних потоках. Це підкріплено припущенням про відсутність фізичних або структурних перешкод для торгівлі через морські порти після закінчення війни. До 2033 року прогноуються наступні рівні експорту зернових:

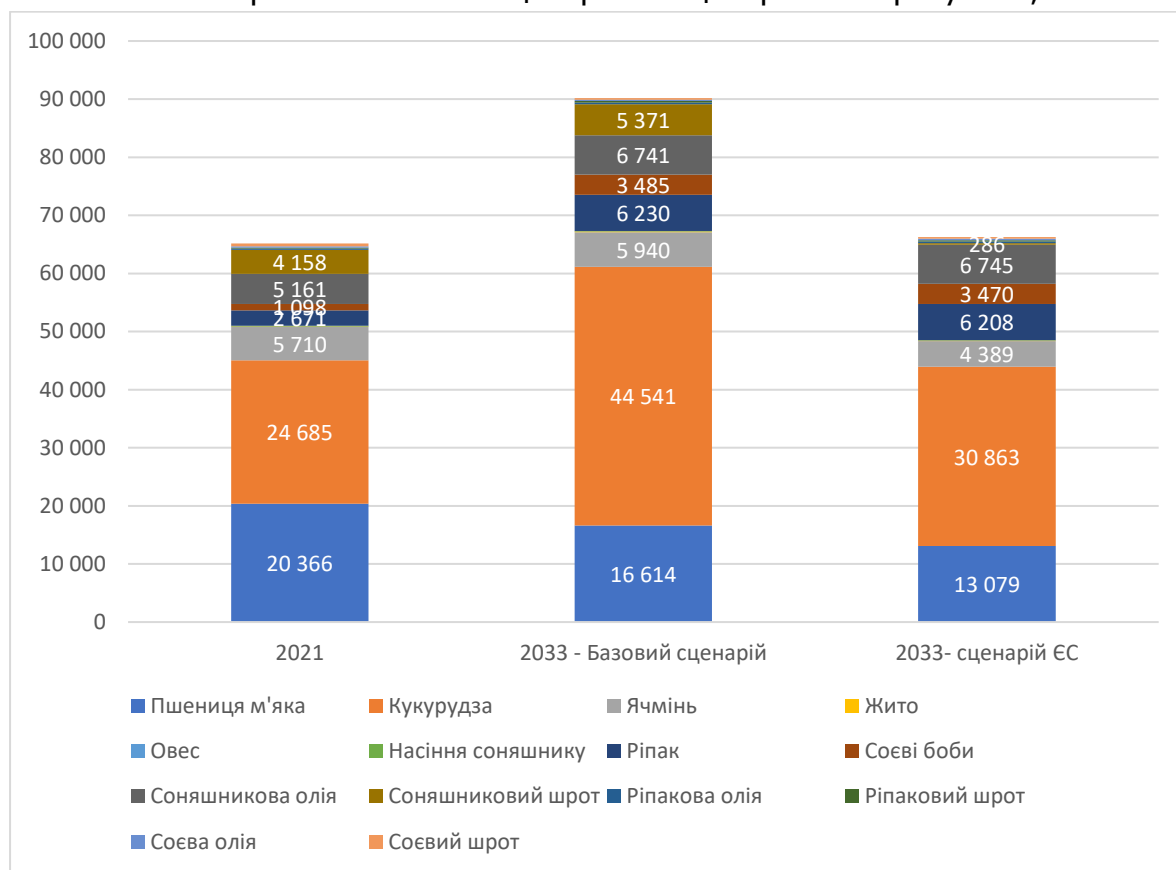
- М'яка пшениця: 17 млн тонн (на 18% менше, ніж у 2021 році)
- Кукурудза: 44,5 млн тонн (на 80% більше, ніж у 2021 році)
- Ячмінь: 6 млн тонн (на 4% більше, ніж у 2021 році)
- жито - 161 000 тонн (на 18% більше, ніж у 2021 році)
- Овес: 11 000 тонн (на 32% менше, ніж у 2021 році)

Очікується, що високий експорт насіння соняшнику, спричинений низькими внутрішніми цінами під час війни, зміститься в бік експорту соняшникової олії. Прогнозується, що до 2033 року експорт соняшникової олії досягне 6,7 млн тонн, що

на 30% більше, ніж у 2021 році. Очікується, що експорт ріпаку зросте до 6,2 млн тонн порівняно з 2,7 млн тонн у 2021 році, продовжуючи історичну тенденцію високого експорту ріпаку. Експорт сої залишиться на рівні вище 60% від загального виробництва, збільшившись до 3,5 млн тонн з 1,4 млн тонн у 2021 році. Експорт соєвої та ріпакової олії, а також шротів також зростатиме відповідно до тенденцій виробництва.

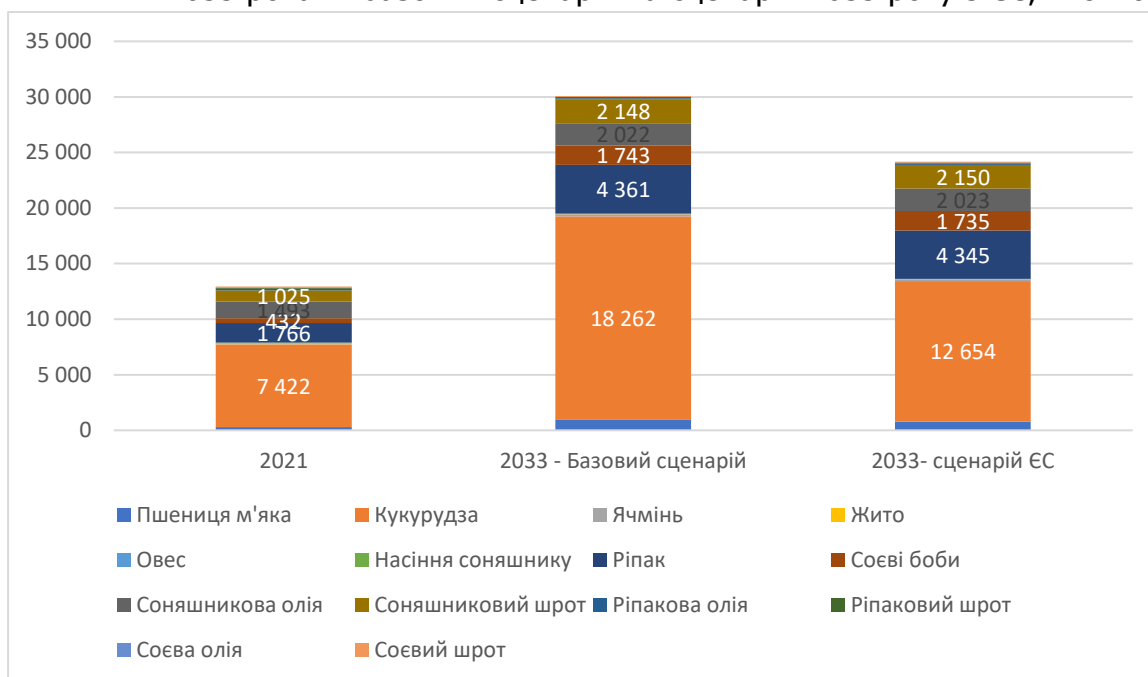
У сценарії ЄС обсяги експорту відповідають змінам у виробництві. Рисунок 26-27 підсумовують прогнози експорту для Базового сценарію та сценарію ЄС. Загалом, за сценарієм ЄС загальний обсяг експорту змодельованих рослинних товарів (включно з олією та шротами) падає на 26,5% порівняно з Базовим сценарієм, але залишається дещо вищим, ніж у 2021 році. Експорт до ЄС зростає за Базового сценарію на 132%, а за сценарію з ЄС - на 87% порівняно з 2021 роком.

Рисунок 26 - Загальний експорт зернових, олійних культур, олії та шротів у 2021 та 2033 роках - Базовий сценарій та сценарій 2033 року - ЄС, тис. тонн

Джерело: власні розрахунки, дані Державної служби статистики України, ЄВРОСТАТ, 2000-2023 рр.

Рисунок 27 - Експорт до ЄС зернових, олійних культур, олії та шротів у 2021 та 2033 роках - базовий сценарій та сценарій 2033 року з ЄС, тис. тонн

Джерело: власні розрахунки, дані Державної служби статистики України, ЄВРОСТАТ, 2000-2023 рр.

3.3. Особливі випадки цукру та молочних продуктів

3.3.1. Цукор

Цукор є особливим випадком у цьому дослідженні, головним чином тому, що він не входить до моделі AGMEMOD, і ми не можемо прогнати сценарії, подібні до сценаріїв для інших сільськогосподарських продуктів. Замість цього ми коротко прокоментуємо переважно якісні торговельні перспективи членства в ЄС для української цукрової галузі на основі наявних досліджень, в першу чергу, фон Крамон-Таубадель та Нів'євського (2024).

Цукор включено до переліку семи сільськогосподарських товарів, що підлягають відновленню тарифних квот (TRQ), якщо обсяги імпорту перевищать середньорічні рівні, зафіксовані в період з липня 2021 року по грудень 2023 року, як «аварійне гальмо».

Історично Україна була значним виробником рафінованого цукру, обсяг виробництва якого на момент розпаду Радянського Союзу сягав 5 мільйонів тонн на більш ніж 190 цукрових заводах. Однак під час пострадянських перетворень застаріла та неефективна інфраструктура призвела до різкого занепаду галузі. Сьогодні цукрова галузь України налічує близько 30 заводів, які виробляють менше 1,5 мільйона тонн цукру на рік. Це скорочення сприяло створенню консолідованої, вертикально інтегрованої та все більш ефективною галузі, що зробило український цукор невеликим за міжнародними стандартами, але висококонкурентним, особливо на сусідньому ринку ЄС. Таким чином, за міжнародними мірками, цукрова галузь в

Україні також залишається невеликою, на неї припадає лише 1% від загального обсягу сільськогосподарського виробництва в країні.

До 2022 року український експорт цукру здебільшого спрямовувався до колишніх радянських країн Центральної Азії та Кавказу. Імпорт українського цукру до ЄС був спорадичним і ніколи не перевищував 11% від загального місячного імпорту ЄС. Однак повна лібералізація торгівлі у травні 2022 року значно збільшила імпорт українського цукру до ЄС. Наприкінці 2023 та на початку 2024 року Україна постачала понад 50% щомісячного імпорту цукру до ЄС, що становило 39% від загального імпорту цукру до ЄС у сезоні 2023/24. Цей експорт переважно спрямовувався до периферійних країн-членів ЄС, посилюючи конкуренцію з основними країнами-виробниками цукру, такими як Німеччина, Франція, Нідерланди та Бельгія. Хоча український імпорт створив конкурентний тиск на вітчизняних виробників, він також пом'якшив внутрішній дефіцит цукру в ЄС, де виробництво впало на понад 2 млн тонн, що призвело до подвоєння цін на цукор.

ОЕСР (2024) прогнозує стабільний експорт цукру з ЄС і поступове зниження імпорту до 2035 року. Однак інші дослідження, такі як Bruemmer та ін. (2023), прогнозують подальше скорочення виробництва цукру в ЄС, що вказує на можливості для України. Завдяки зростаючому експортному профіциту та зростаючому попиту в ЄС, Україна має всі можливості для збільшення своєї частки на ринку.

На споживання цукру в Україні також вплинули демографічні зміни, спричинені війною. З 2021/22 по 2022/23 рік внутрішнє споживання скоротилося більш ніж на 300 000 тонн, оскільки мільйони українців покинули країну, багато з них шукали притулку в ЄС, що збільшило попит на цукор там. Хоча очікується, що чисельність населення України дещо відновиться після війни, прогнози ООН (2024 рік) свідчать про довгострокове щорічне скорочення на 300 000 осіб. При середньорічному споживанні цукру на душу населення на рівні 30 кілограмів це скорочення призведе до зменшення внутрішнього споживання приблизно на 9 000 тонн щорічно, що ще більше збільшить експортний надлишок цукру в Україні.

Таким чином, перспективи цукрового сектору України виглядають досить позитивно, оскільки відносно невеликий, але висококонкурентний сектор може отримати вигоду від динаміки ринку ЄС, включаючи скорочення внутрішнього виробництва в ЄС та збільшення попиту, зумовленого демографічними змінами.

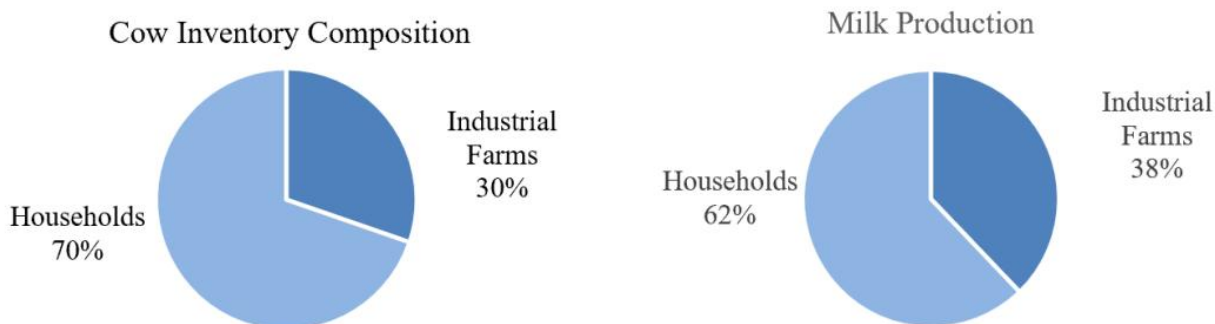
3.3.2. Молочні продукти

Молочне виробництво є особливим випадком у цьому дослідженні, оскільки воно не представлено в моделі AGMEMOD, але має важливе значення для продовольства та первинного сільського господарства, особливо для сільського населення та економіки. Близько 70% молочних корів утримуються домогосподарствами, які виробляють приблизно 62% загального обсягу сирого молока, тоді як решта виробляється відносно великими промисловими фермами. Така диспропорція між кількістю молочних корів та обсягами виробництва

відображає розрив у продуктивності між домогосподарствами та промисловими фермами, на додаток до інших внутрішніх переваг великих господарств, таких як якість, безпека харчових продуктів та сезонність.

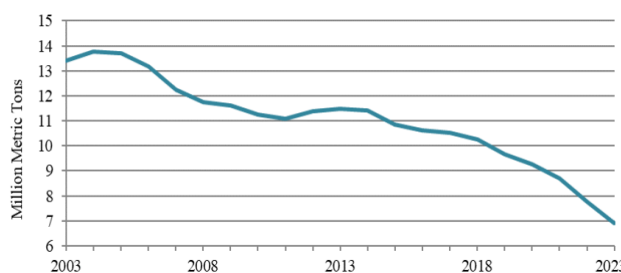
Частка домогосподарств населення у молочному скотарстві постійно зменшується приблизно з 2007 року, слідом за загальним скороченням поголів'я корів та обсягів виробництва молока (Нів'євський, 2012). Ця тенденція впливає на експортний потенціал молочних продуктів України. Історично склалося так, що молочне скотарство в Україні було конкурентоспроможним на міжнародному рівні: щонайменше 20% молочних господарств виробляли продукцію на міжнародному рівні, підтримуючи експорт молочних продуктів (фон Крамон-Таубадель та ін., 2008). Більше того, більші молочні ферми з вищою продуктивністю асоціюються з вищою міжнародною конкурентоспроможністю. Наприклад, Нів'євський та фон Крамон-Таубадель (2008) підрахували, що найбільший позитивний вплив на конкурентоспроможність досягається при розмірі стада близько 900 корів.

Рисунок 27 - Поголів'я ВРХ та виробництво молока, станом на січень 2024 року

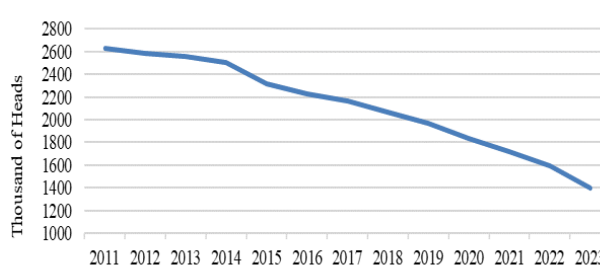
джерело: FAS USDA (2024)

Figure 2 Ukraine's fluid milk production

джерело: FAS USDA (2024)

Figure 3 dairy cows inventory

Що стосується торгівлі молочними продуктами з ЄС, то експорт молочних продуктів до ЄС різко зріс завдяки режиму ПВК, запровадженому для пом'якшення наслідків війни. Довоєнні обсяги експорту не були сталими і були суттєво обмежені торговельними квотами з боку ЄС, що знизило конкурентоспроможність української молочної продукції на ринку ЄС (Рис. 30-31). Після зняття торговельного бар'єру та збільшення кількості українських переробних потужностей, схвалених ЄС, обсяги експорту до ЄС зросли щонайменше вдвічі. До осені 2023 року кількість українських

переробних потужностей, схвалених ЄС, стрімко зростає до 51 (FAS USDA, 2023). Це свідчить про виявлену конкурентоспроможність сектору переробки молока, яка, очевидно, ґрунтується на конкурентоспроможності молочного скотарства. Очікується, що поступовий фундаментальний зсув у виробництві сирого молока від домогосподарств до промислових молочних ферм підтримає подальшу міжнародну конкурентоспроможність молочного сектору та його експортну експансію на ринок ЄС, якщо переважатиме вільна торгівля між Україною та ЄС. Однак менша пропозиція сирого молока буде стримуючим фактором для розширення експорту.

Експорт ЄС до України з 2016 по 2021 рік зріс удесятеро, але в його структурі (передусім сири) переважають продукти з вищою доданою вартістю (Рис. 32-33), що відображає історичні та технологічні переваги ЄС у переробці молочної сировини. Падіння експорту з 2022 року насамперед відображає зменшення кількості населення (понад 4 мільйони біженців) та загальних доходів через війну.

Рисунок 30 - Експорт молочних продуктів з України до ЄС, тис. дол.

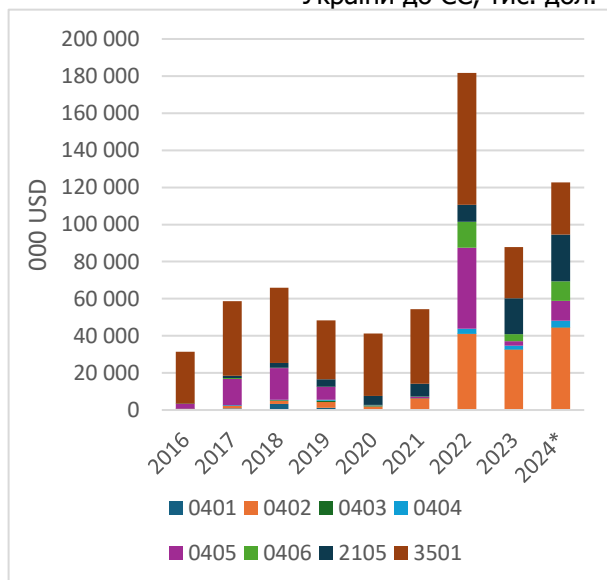

Рисунок 31 - Експорт молочних продуктів з України до ЄС, т

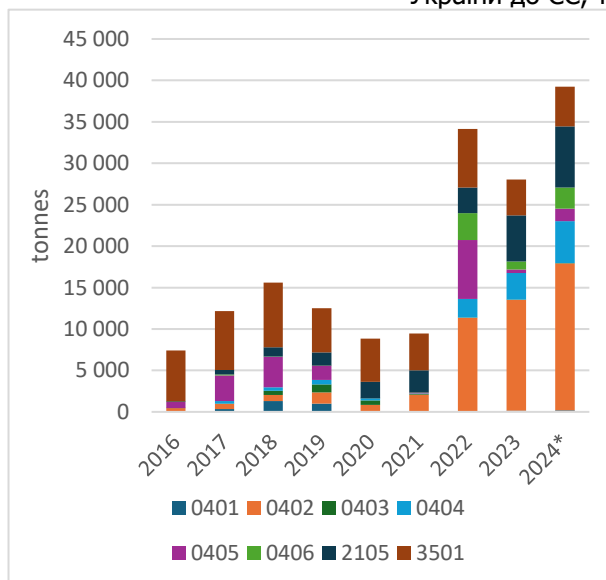

Рисунок 32 - Імпорт молочних продуктів з ЄС в Україну, тис. дол.

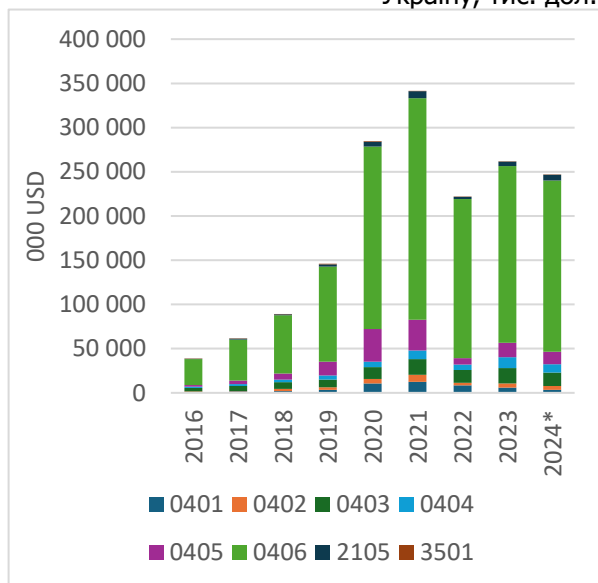
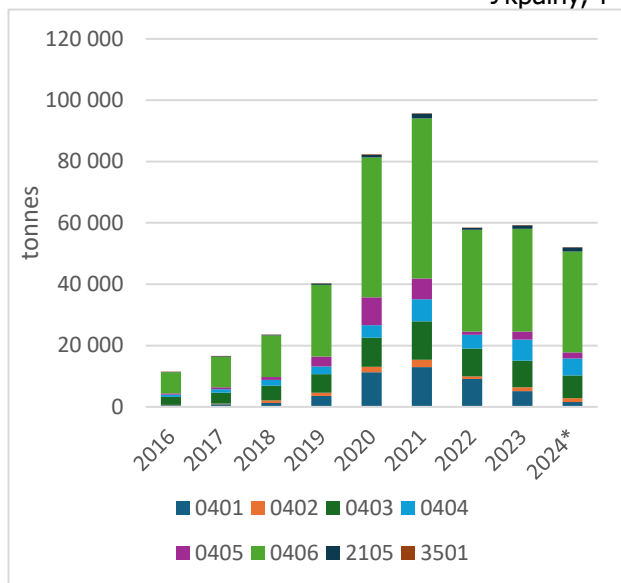

Рисунок 33 - Імпорт молочних продуктів з ЄС в Україну, т

джерело: власна демонстрація з використанням даних Укрстату; Примітка: HS 0401 - молоко та вершки, неконцентровані; HS 0402 - молоко та вершки, концентровані; HS 0403 - пахта, згущене молоко та вершки, йогурт, кефір тощо; HS 0404 - молочна сироватка; HS 0405 - масло та інші тваринні жири; HS 0406 - сир; HS 2105 - морозиво; HS 3501 - казеїн.

4. Висновки та подальше обговорення

Незважаючи на повномасштабне вторгнення Росії у 2022 році, прихильність України до інтеграції в ЄС лише посилилася, що завершилося отриманням статусу кандидата та початком переговорів про вступ Економічної зв'язки між ЄС та Україною також зміцнилися, і зараз ЄС є найбільшим торговельним партнером України. Загальний обсяг торгівлі досяг 61,9 млрд євро у 2023 році.

Нещодавня напруженість у торгівлі сільськогосподарською продукцією з країнами-сусідами ЄС та триваючі дискусії свідчать про те, що шлях України до вступу буде складним. Більше того, сама Україна стикається зі значними інституційними та економічними перешкодами, в тому числі в аграрному секторі. З одного боку, прийняття та імплементація сільськогосподарського законодавства ЄС та САП вимагатиме значних зусиль з боку уряду. Приватний сектор також зіткнеться з додатковими витратами на дотримання вимог аграрного законодавства ЄС. З іншого боку, в ЄС зростає занепокоєння щодо конкуренції з боку висококонкурентного українського аграрного сектору, а фермери та їхні асоціації наполягають у Брюсселі на запровадженні додаткових торговельних обмежень з Україною.

За допомогою моделі AGMEMOD у цій роботі ми вперше аналізуємо торговельний сценарій, який враховує ці два можливі варіанти розвитку подій: 1) можливі торговельні обмеження (за допомогою УВЗВТ) та 2) членство України в ЄС, що супроводжуватиметься збільшенням витрат українських сільськогосподарських виробників, пов'язаних з дотриманням вимог ЄС. Коротко кажучи, результати аналізу цих торговельних сценаріїв є наступними:

- Якщо припустити, що війна закінчиться у 2025 році, то не буде суттєвої різниці між базовим сценарієм (статус-кво або чинним торговельним режимом), повністю лібералізованим режимом або режимом торгівлі в рамках УВЗВТ. Такий результат виглядає послідовним і правдоподібним, оскільки наразі торгівля сільськогосподарською продукцією (навіть у рамках АЗВТ) значною мірою вже лібералізована з ЄС. Більше того, за відсутності різючих очікуваних відмінностей між результатами сценаріїв, це дає Україні простір для подальших торговельних переговорів та стратегій з ЄС

- Членство в ЄС (змодельоване як збільшення витрат на дотримання вимог ЄС на рівні близько 10% плюс вільна торгівля). За прогнозом, очікується короткостроковий спад сільськогосподарського виробництва в Україні для основних зернових культур, за яким слідуватиме відновлення до 2033 року, хоча і на нижчій траєкторії порівняно з базовим сценарієм. Для інших сільськогосподарських продуктів немає ніяких відмінностей від базового сценарію.

Крім того, ми якісно проаналізували наслідки лібералізації торгівлі та очікуваного членства в ЄС для двох інших ключових галузей сільського господарства - цукрової/цукрових буряків та молочної/молочної промисловості - оскільки вони не були чітко змодельовані в рамках AGMEMOD. Обидва сектори різко збільшили експорт до ЄС. Перспективи цукрового сектору України є досить позитивними, оскільки цей відносно невеликий, але висококонкурентний сектор, як очікується, отримає вигоду від динаміки ринку ЄС та очевидного попиту з боку харчової промисловості ЄС. Аналогічно, перспективи для молочного тваринництва/переробної промисловості виглядають позитивними, з потенціалом для подальшого розширення експорту до ЄС. Структурні зміни в молочному скотарстві в бік більш масштабних промислових операцій можуть підвищити конкурентоспроможність на ринках ЄС. Однак, загальне зниження пропозиції сирого молока може обмежити масштаби розширення експорту молочних продуктів з України.

Крім того, ми розширюємо аналіз торговельних сценаріїв додатковими міркуваннями щодо конкурентоспроможності сільського господарства України та членства в ЄС. Україна традиційно має високу конкурентоспроможність у виробництві основних продуктів харчування (зернові та олійні культури), завдяки чому вона стала одним з ключових світових експортерів сільськогосподарської продукції. Серед інших продуктів, які здобули міжнародну конкурентоспроможність, - м'ясо птиці та цукор. З точки зору як української, так і глобальної продовольчої безпеки, важливо, щоб Україна, навіть будучи членом ЄС, продовжувала підтримувати свою конкурентоспроможність і робила все більший внесок у забезпечення продовольством зростаючого населення планети. Зокрема, ми проаналізували, як наступні елементи вступу/членства в ЄС можуть вплинути на конкурентоспроможність сільського господарства України:

- 1) Торговельний режим з ЄС. Україні навряд чи варто очікувати різкого зростання торговельних бар'єрів з ЄС і, як наслідок, негативного впливу на конкурентоспроможність українського сільського господарства. Але все ж

такі для підтримки конкурентоспроможності сільського господарства України важливо виступати за повністю лібералізований торговельний режим з ЄС.

- 2) Наслідки більш складного та вимогливого аграрного законодавства ЄС та САП для державних інституцій та можливі перешкоди для конкурентоспроможності сільського господарства України. Підготовка України до вступу в ЄС вимагатиме значних додаткових державних інвестицій у компетентні органи влади та їхню спроможність впроваджувати та забезпечувати дотримання законодавства ЄС у сфері сільського господарства. Очікується, що якщо цього не буде зроблено, це негативно вплине на конкурентоспроможність сільського господарства України та відтермінує процес вступу України до ЄС.
- 3) Наслідки складного та вимогливого аграрного законодавства ЄС та САП для приватного сектору: додаткові витрати на дотримання законодавства та конкурентоспроможність сільського господарства. Ми очікуємо, що українські фермери можуть зіткнутися з додатковим збільшенням витрат до 10% (диференційовано по секторах) через більш жорсткі правила ЄС. Це, безумовно, не є критичним і не повинно зруйнувати порівняльні переваги України в сільському господарстві. Більше того, існують докази того, що українські фермери можуть збільшити обсяги виробництва і одночасно зменшити шкідливий вплив на навколишнє середовище, таким чином, потенційно компенсуючи додаткові витрати на дотримання вимог.
- 4) Очікувані трансферти в рамках САП ЄС та конкурентоспроможність сільського господарства. Україна як країна-кандидат може очікувати від 10 до 14 мільярдів євро бюджетних трансфертів в рамках САП та відповідно до існуючих правил і політики. Це означає значний додатковий фіскальний тиск на бюджет САП, який в минулому був політично урізаний. Таким чином, додаткові витрати на САП ЄС буквально означають, що існуючі члени ЄС повинні бути готові отримати менш щедрі сільськогосподарські трансферти від ЄС, і, швидше за все, це буде політично неприйнятним, якщо існуючі правила та політика розподілу САП не будуть змінені. Швидше за все, з точки зору політичної економії, Україні доведеться знайти політично прийнятний компроміс щодо субсидій, щоб продовжити переговори про вступ до ЄС, можливо, навіть піти на певні поступки. Це не обов'язково є негативним моментом, беручи до уваги емпіричні докази негативного впливу конкретних прямих субсидій (включаючи субсидії САП) та податкових пільг на зростання продуктивності сільського господарства.

Література

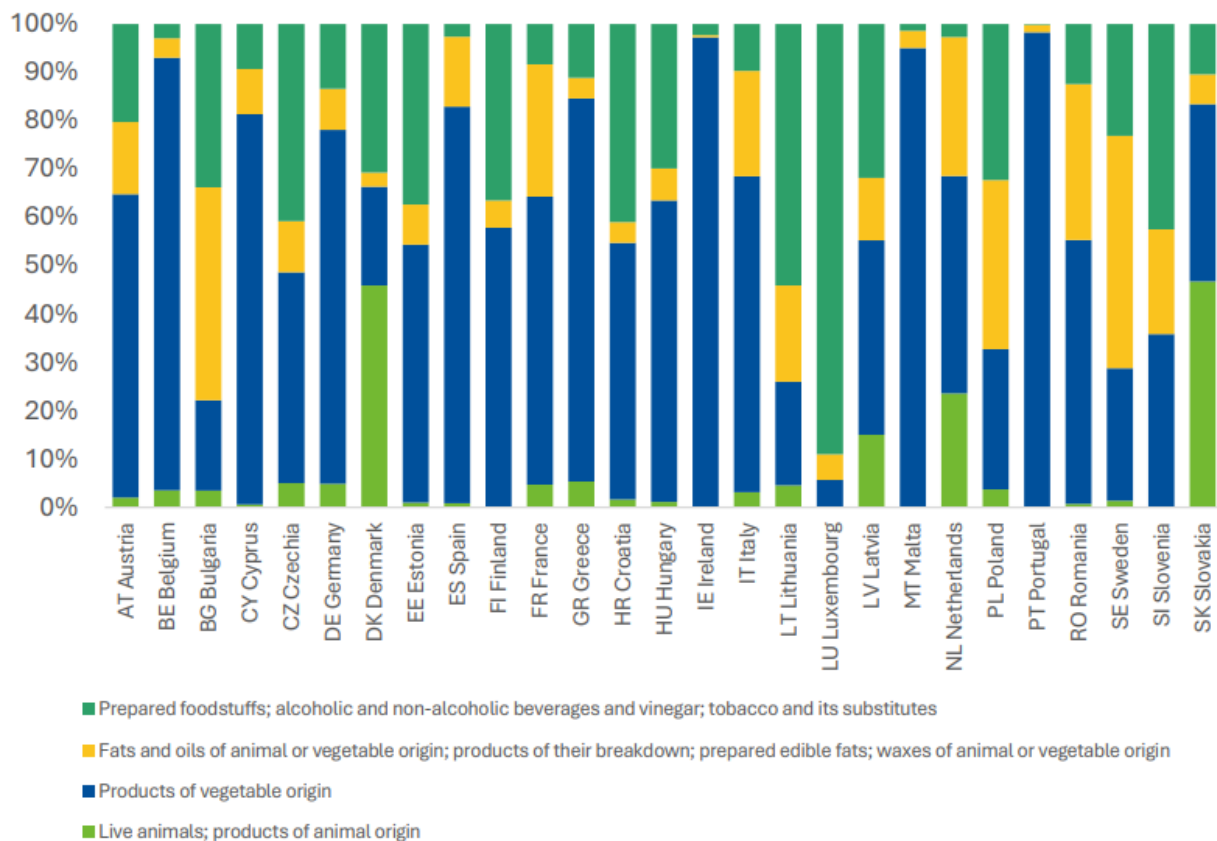
1. FAS USDA (2023). Dairy and Products Annual. https://apps.fas.usda.gov/newgainapi/api/Report/DownloadReportByFileName?fileName=Dairy%20and%20Products%20Annual_Kyiv_Ukraine_UP2023-0039.pdf
2. FAS USDA (2024). Dairy and Products Annual. https://apps.fas.usda.gov/newgainapi/api/Report/DownloadReportByFileName?fileName=Dairy%20and%20Products%20Annual_Kyiv_Ukraine_UP2024-0021.pdf
3. Von Cramon-Taubadel, S., O. Nivievskiy, and M. Grueninger (2008). Ukraine: Agricultural Competitiveness. <https://openknowledge.worldbank.org/entities/publication/cd4b3502-9e8c-5775-8774-31137991736b>
4. Von Cramon-Taubadel, S. and O. Nivievskiy (2024). The effects of sugar imports from Ukraine on markets and stakeholders in the EU. Forthcoming as a Discussion Paper at the University of Goettingen.
5. Nechyporenko, K. (2024). Impact of the Ukrainian poultry market amidst EU accession. KSE Master Thesis. Forthcoming
6. Nivievskiy, O (2010). The essays on competitiveness, efficiency, and productivity: methodological issues and applications. University of Göttingen. Dissertation Thesis. <https://d-nb.info/100502104X/34>
7. Nivievskiy, O. (2018). [Tax Incentives and Agricultural Productivity Growth in Ukraine, 2018 Conference, July 28-August 2, 2018, Vancouver, British Columbia](#) 277498, International Association of Agricultural Economists.
8. Nivievskiy, O. and S. von Cramon-Taubadel (2008). The Determinants of Dairy Farming Competitiveness in Ukraine. Contributed paper to the EAAE Congress in Gent, Belgium. August 2008.
9. Nivievskiy O. (2012). Increasing the Competitiveness of the Dairy Supply Chain in Ukraine: Role of the Government. APD/PP/03/2012 Working paper. http://www.ier.com.ua/files/publications/Policy_papers/Agriculture_dialogue/2012/APD_PP_2012_3_Dairy_Ukraine_en.pdf
10. Nivievskiy, O. (2024a). EU-Ukraine Agricultural Trade Tensions: Political Focus versus Economic Relevance (April 24, 2024). The paper was commissioned by Member of the European Parliament Viola von Cramon-Taubadel and funded by the Greens/EFA in the European Parliament. Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=4837865> or <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.4837865>
11. Nivievskiy, O. (2024b). EU Integration of Ukraine – Assessing the Challenges for Agri-Food Public Authorities (July 15, 2024). Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=4957056> or <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.4957056>

12. OECD (2023). Agricultural Policy Monitoring and Evaluation 2023. https://www.oecd-ilibrary.org/agriculture-and-food/agricultural-policy-monitoring-and-evaluation-2023_b14de474-en
13. EU Commission (2024). EU Extends Trade Support to Ukraine for one more year. https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/news/eu-extends-trade-support-ukraine-one-more-year-2024-05-13_en
14. EU Commission (2014) Assessing farmers' costs of compliance with EU legislation in the fields of the environment, animal welfare and food safety. Commissioned by the European Commission Directorate-General for Agriculture and Rural Development, AGRI-2011-EVAL-08. https://agriculture.ec.europa.eu/common-agricultural-policy/cap-overview/cmef/sustainability/assessing-farmers-costs-compliance-eu-legislation-fields-environment-animal-welfare-and-food-safety_en
15. EU Commission (2023). EU Agricultural Outlook for markets, 2023-2035. European Commission, DG Agriculture and Rural Development, Brussels. https://agriculture.ec.europa.eu/document/download/a353812c-733e-4ee9-aed6-43f8f44ca7f4_en?filename=agricultural-outlook-2023-report_en_0.pdf
16. Countryman, A., Bogonos, M., Litvinov, V., Kolodiaznyi, I., and Nivievskiy, O. (2024). Global Economic Effects of War-Induced Agricultural Export Declines from Ukraine. *the Journal of Applied Economic Perspectives and Policy*. <https://doi.org/10.1002/aepp.13468>
17. World Bank (2024). *Priorities for Agricultural Support in Ukraine (English)*. Washington, D.C: World Bank Group. <http://documents.worldbank.org/curated/en/099062524074615884/P1801981319afe091b8b71b33b7a901d4e>
18. Matthews, A (2024). Adjusting the CAP for new EU members: Lessons from Previous Enlargements. Sieps Eupoean Policy Analysis paper.
19. Neyter, R. and O. Nivievskiy (2023). Effect of subsidies on farms' exit decision. *Agribusiness*. Vol. 39, No. 4. (With R. Neyter) <https://doi.org/10.1002/agr.21808>
20. Nivievskiy, O. (2018). Tax Incentives and Agricultural Productivity Growth in Ukraine. [2018 Conference, July 28-August 2, 2018, Vancouver, British Columbia](#) 277498, International Association of Agricultural Economists.
21. Nivievskiy, O and K. Deininger (2019). How to Make Current Agricultural Fiscal Support More Efficient. Policy [Paper](#) at VoxUkraine.
22. Zorya, S. and O. Nivievskiy (2005). [The Evolution of the EU Common Agricultural Policy: Implications for Ukraine](#). IER Policy paper. http://www.ier.com.ua/files/publications/Policy_papers/German_advisory_group/2005/U2_eng.pdf
23. CES (2024). How can Ukraine integrate agriculture into the EU internal market? Policy paper. file:///C:/Users/kse/Downloads/how_to_integrate_ukrainian_agriculture_into_the_internal_market-1.pdf

24. O. Halytsia, M. Vrachioli, and J. Sauer. Assessing the Environmental Performance of Agricultural Production Using a Parametric Approach: An Application for Crop Producers in Ukraine. *Eastern European Economics*, 1–23. 2024. <https://doi.org/10.1080/00128775.2024.2368042>
25. Pawlak, K and M. Hamulczuk (2024). Polish foreign trade in agri-food products with particular emphasis on the Russia-Ukraine war impacts. Paper presented at the CEECON 24 conference in Berlin, October 2024
26. World Bank (2017). *Lessons from Poland, Insights for Poland: A Sustainable and Inclusive Transition to High Income Status*. © World Bank, Washington, DC. <http://hdl.handle.net/10986/28960>

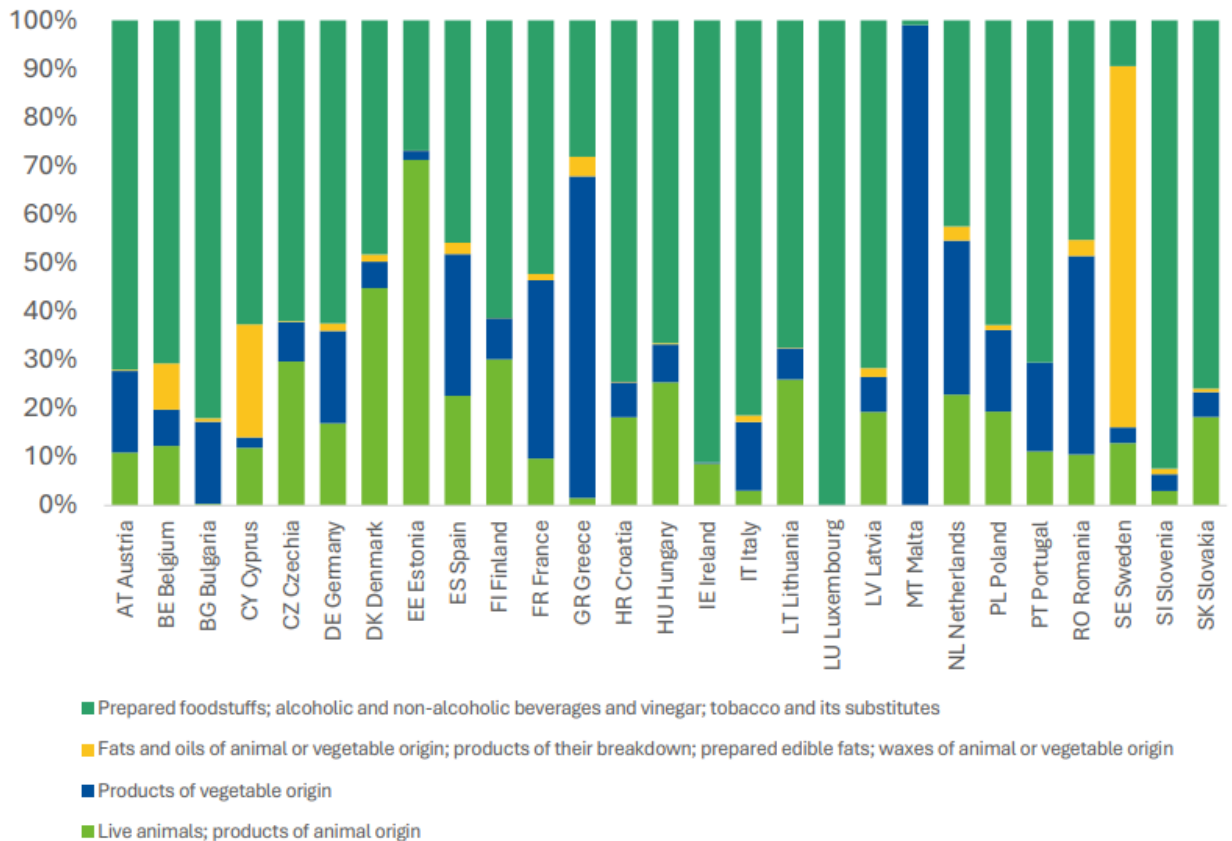
Додатки

Рисунок 34 - Структура експорту сільськогосподарської продукції з України в розрізі країн ЄС, у %

джерело: ЄЕП (2024)

Рисунок 35 - Структура імпорту сільськогосподарської продукції в Україну в розрізі країн ЄС, у %

джерело: ЄП (2024)

Таблиця 5 - Результати моделювання для зернових культур за сценаріїв FT, ATM та Базового сценарію, тис. т

	2000	2010	2015	2020	2021	2022	2023	2024	2025	2026	2029	2030	2033
Імпорт м'якої пшениці	826.6	1.2	50.0	125.0	130.0	2.4	2.4	2.4	2.4	2.4	2.4	2.4	2.4
Виробництво м'якої пшениці	10,197.0	16,851.3	26,532.0	24,877.0	32,151.0	20,729.2	21,500.0	21,387.2	18,924.9	21,978.5	18,057.3	17,804.3	17,108.8
Загальний експорт м'якої пшениці	260.5	4,859.6	13,974.0	18,489.0	20,366.0	11,223.2	11,640.5	11,160.9	22,073.6	15,301.7	13,598.6	13,136.6	12,669.2
Експорт м'якої пшениці до ЄС	20.8	125.5	838.4	1,109.3	1,222.0	673.4	698.4	4,017.9	7,946.5	918.1	815.9	788.2	760.2
Імпорт ячменю	92.9	10.5	14.0	31.0	55.0	1.9	1.9	1.9	43.0	46.8	37.8	41.2	47.7
Виробництво ячменю	6,871.9	8,484.9	8,288.4	7,636.0	9,437.0	5,608.2	4,821.4	6,189.9	6,292.8	5,443.2	5,761.8	5,905.5	6,352.0
Загальний експорт ячменю	870.6	4,785.2	4,673.0	5,083.0	5,710.0	2,144.4	1,843.5	2,103.0	5,542.1	3,230.7	3,632.3	3,867.5	4,446.8
Експорт ячменю до ЄС	3.0	0.0	197.5	97.1	50.1	724.8	660.3	567.8	1,496.4	96.9	109.0	116.0	133.4
Імпорт кукурудзи	92.0	30.5	30.0	25.0	29.0	23.2	20.0	20.0	40.0	38.6	41.9	42.9	46.0

Виробництво кукурудзи	3,848.1	11,953.0	23,327.6	30,290.0	42,110.0	26,186.9	27,000.0	22,087.7	28,686.5	35,785.2	37,803.8	38,525.4	42,520.3
Загальний експорт кукурудзи	163.2	4,052.4	19,128.0	27,916.0	24,685.0	25,176.7	25,958.4	32,201.0	11,404.2	28,630.3	29,108.5	29,684.9	33,214.4
Експорт кукурудзи до ЄС	1.7	538.4	7,951.2	8,906.2	7,421.8	12,046.4	12,801.3	15,778.5	5,588.1	11,738.4	11,934.5	12,170.8	13,617.9
Імпорт жита	15.3	4.3	9.0	0.0	0.0	29.3	52.0	15.4	22.9	25.6	0.0	0.0	0.0
Виробництво жита	968.3	464.9	391.0	457.0	593.0	314.0	277.4	282.2	280.7	290.3	309.6	319.3	350.3
Загальний експорт жита	19.9	95.6	0.0	110.0	173.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	13.1	29.0	76.8
Експорт жита до ЄС		0.5	10.4	0.0	65.9	77.6	6.1	0.0	0.0	0.0	2.7	6.1	16.1
Імпорт вівса	2.8	2.6	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0
Виробництво вівса	881.4	458.5	488.5	534.8	470.2	378.5	327.4	324.5	309.4	314.6	306.8	309.3	320.8
Загальний експорт вівса	21.7	23.8	64.5	10.4	16.4	8.4	8.9	59.9	50.8	41.3	42.6	44.1	49.5
Експорт вівса до ЄС		0.0	4.1	3.1	3.3	2.9	1.8	9.6	8.1	6.2	6.4	6.6	7.4
Імпорт насіння соняшнику	0.6	6.2	14.0	21.0	24.0	21.0	31.0	26.0	6.9	11.3	19.7	21.9	27.3
Виробництво насіння соняшнику	3,457.4	6,771.5	10,836.8	12,731.1	15,912.5	10,740.8	12,683.1	13,060.4	13,597.2	14,660.9	15,052.0	15,441.7	16,964.7
Загальний експорт насіння соняшнику	833.7	308.0	47.6	220.0	79.0	1,900.0	1,855.0	1,409.5	54.4	54.5	51.2	50.1	47.2
Експорт насіння соняшнику до ЄС	543.8	49.9	42.5	209.0	57.8	1,886.4	517.1	2,114.2	81.6	49.0	46.0	45.1	42.5
Імпорт соняшникової олії	21.1	40.3	1.7	0.1	0.0	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0
Виробництво соняшникової олії	972.8	2,990.4	5,241.5	6,770.7	5,373.3	4,971.2	5,776.9	3,838.6	5,763.0	6,238.8	6,412.1	6,586.4	7,268.8
Загальний експорт соняшникової олії	586.0	2,177.9	3,938.6	6,560.6	4,882.2	4,562.2	5,348.6	3,362.5	5,251.7	5,689.6	5,869.8	6,047.7	6,740.8
Експорт соняшникової олії до ЄС	23.2	689.6	1,181.6	1,968.2	1,464.7	1,368.7	1,604.6	1,109.6	1,733.1	1,706.9	1,761.0	1,814.3	2,022.2
Імпорт соняшникового шроту			6.2	2.9	2.9	1.0	1.0	1.0	5.4	5.4	5.4	5.4	5.4
Виробництво соняшникового шроту	945.0	2,869.2	3,624.8	5,667.0	4,523.5	4,178.1	4,851.1	3,227.0	4,844.8	5,244.8	5,390.5	5,537.0	6,110.8
Загальний експорт соняшникового шроту	370.4	2,054.8	3,496.3	4,942.7	3,659.3	3,033.7	2,577.0	2,703.6	3,982.0	4,397.3	4,589.0	4,750.9	5,370.7

Експорт соняшникового шроту до ЄС	93.4	1,149.7	1,398.5	1,977.1	1,463.7	1,213.5	1,030.8	1,622.2	2,389.2	1,758.9	1,835.6	1,900.4	2,148.3
Імпорт насіння ріпаку	0.1	2.2	3.0	8.0	77.0	12.0	40.0	26.0	26.0	26.0	26.0	26.0	26.0
Виробництво насіння ріпаку	139.8	1,534.1	1,781.0	2,557.2	2,938.9	3,318.0	3,602.0	3,500.0	4,317.1	4,850.8	5,830.8	6,099.0	6,873.9
Загальний експорт насіння ріпаку	68.9	1,228.8	1,481.0	2,382.5	2,671.0	2,710.0	3,405.0	3,202.1	3,954.1	4,419.5	5,290.2	5,528.2	6,230.2
Експорт насіння ріпаку до ЄС	15.2	1,310.1	1,098.9	1,963.1	1,766.1	2,324.8	1,955.7	2,337.5	2,886.5	3,093.6	3,703.1	3,869.7	4,361.1
Імпорт ріпакової олії	0.0	0.1	0.1	4.7	3.1	1.8	0.3	1.3	1.3	1.3	1.3	1.3	1.3
Виробництво ріпакової олії	28.9	28.1	150.0	125.4	171.2	66.5	132.6	132.7	138.7	167.4	208.8	220.4	248.2
Загальний експорт ріпакової олії	4.2	0.3	123.1	119.2	167.5	60.7	126.6	125.0	131.7	159.7	201.2	212.9	240.8
Експорт ріпакової олії до ЄС	0.0	0.3	81.2	52.7	119.6	46.7	115.2	61.3	64.5	62.3	78.5	83.0	93.9
Імпорт ріпакового шроту		0.8	0.0	0.4	0.4	0.4	0.4	0.4	0.4	0.4	0.4	0.4	0.4
Виробництво ріпакового шроту	40.0	39.4	189.0	160.2	209.2	84.5	166.6	165.8	173.3	209.1	260.8	275.3	310.0
Загальний експорт ріпакового шроту	2.8	1.0	21.8	144.1	158.4	62.1	121.9	52.6	133.2	169.0	220.7	235.3	269.9
Експорт ріпакового шроту до ЄС		0.4	92.1	58.6	87.5	24.5	88.6	26.3	66.6	67.6	88.3	94.1	108.0
Імпорт соєвих бобів	0.0	1.3	4.0	23.5	1.0	2.0	2.0	2.0	3.9	3.1	1.8	1.6	1.0
Виробництво соєвих бобів	64.4	1,680.2	3,809.6	2,716.8	3,390.9	3,265.1	4,112.6	4,409.7	5,360.4	5,307.2	5,247.0	5,222.2	5,140.1
Загальний експорт соєвих бобів	7.8	199.6	2,694.6	1,708.1	994.8	1,204.5	2,545.8	2,830.0	3,744.6	3,692.5	3,606.9	3,577.0	3,485.4
Експорт соєвих бобів до ЄС	4.5	150.3	1,347.3	854.1	497.4	602.2	1,272.9	1,981.0	2,621.2	1,846.2	1,803.5	1,788.5	1,742.7
Імпорт соєвої олії	0.1	0.0	0.1	0.0	0.1	0.1	0.1	0.1	0.1	0.1	0.1	0.1	0.1
Виробництво соєвої олії	6.2	68.8	169.0	246.5	267.2	269.7	346.9	272.5	269.2	266.6	263.6	262.4	258.3
Загальний експорт соєвої олії	1.1	36.7	154.3	301.9	239.7	237.0	277.0	258.5	253.8	250.3	246.9	245.6	241.3
Експорт соєвої олії до ЄС			0.2	0.1	0.0	0.5	2.4	1.3	1.3	0.3	0.2	0.2	0.2
Імпорт соєвого шроту	0.5	38.0	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0
Виробництво соєвого шроту	26.6	297.2	782.8	1,117.1	1,195.5	1,220.3	1,564.5	1,226.6	1,212.1	1,200.2	1,186.8	1,181.2	1,162.9
Загальний експорт соєвого шроту		3.2	261.3	583.2	551.8	361.6	508.8	331.9	492.7	457.6	390.6	366.1	290.7

Експорт соєвого шроту до ЄС		0.9	78.4	175.0	165.5	108.5	152.6	232.4	344.9	137.3	117.2	109.8	87.2
-----------------------------	--	-----	------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	------

Таблиця 6 - Результати моделювання для зернових культур за сценаріями ЄС та Базового сценарію, тис. т

	2000	2010	2015	2020	2021	2022	2023	2024	2025	2026	2029	2030	2033
Виробництво пшениці_Базова	10,197	16,851	26,532	24,877	32,151	20,729	21,500	21,387	18,925	21,979	18,057	17,804	17,109
Виробництво м'якої пшениці_ЄС	10,197	16,851	26,532	24,877	32,151	20,729	21,500	21,387	18,925	22,369	18,455	18,218	17,578
Загальний експорт м'якої пшениці_Базова лінія	261	4,860	13,974	18,489	20,366	11,223	11,641	11,161	22,074	15,302	13,599	13,137	12,669
Загальний експорт м'якої пшениці_ЄС	261	4,860	13,974	18,489	20,366	11,223	11,641	11,161	22,074	15,423	13,942	13,495	13,079
Експорт м'якої пшениці до ЄС_Базова лінія	21	126	838	1,109	1,222	673	698	4,018	7,946	918	816	788	760
Експорт м'якої пшениці до ЄС_ЄС	21	126	838	1,109	1,222	673	698	4,018	7,946	925	836	810	785
Виробництво кукурудзи_Базова лінія	3,848	11,953	23,328	30,290	42,110	26,187	27,000	22,088	28,686	35,785	37,804	38,525	42,520
Виробництво кукурудзи_ЄС	3,848	11,953	23,328	30,290	42,110	26,187	27,000	22,088	28,686	33,491	35,525	36,217	40,057
Загальний експорт кукурудзи_Базова лінія	163	4,052	19,128	27,916	24,685	25,177	25,958	32,201	11,404	28,630	29,109	29,685	33,214
Загальний експорт кукурудзи_ЄС	163	4,052	19,128	27,916	24,685	25,177	25,958	32,201	11,404	26,440	26,933	27,481	30,863
Експорт кукурудзи до ЄС_Базова лінія	2	538	7,951	8,906	7,422	12,046	12,801	15,779	5,588	11,738	11,934	12,171	13,618
Експорт кукурудзи до ЄС_ЄС	2	538	7,951	8,906	7,422	12,046	12,801	15,779	5,588	10,840	11,043	11,267	12,654
Виробництво ячменю_Базова лінія	6,872	8,485	8,288	7,636	9,437	5,608	4,821	6,190	6,293	5,443	5,762	5,906	6,352
Виробництво ячменю_ЄС	6,872	8,485	8,288	7,636	9,437	5,608	4,821	6,190	6,293	5,394	5,699	5,842	6,287
Загальний експорт ячменю_Базова лінія	871	4,785	4,673	5,083	5,710	2,144	1,844	2,103	5,542	3,231	3,632	3,868	4,447
Загальний експорт ячменю_ЄС	871	4,785	4,673	5,083	5,710	2,144	1,844	2,103	5,542	3,210	3,574	3,808	4,389
Експорт ячменю до ЄС_Базова лінія	3	0	197	97	50	725	660	568	1,496	97	109	116	133
Експорт ячменю до ЄС_ЄС	3	0	197	97	50	725	660	568	1,496	96	107	114	132
Виробництво жита_Базова лінія	968	465	391	457	593	314	277	282	281	290	310	319	350
Виробництво жита_ЄС	968	465	391	457	593	314	277	282	281	290	309	319	350

Загальний експорт жита_Базова лінія	20	96	0	110	173	0	0	0	0	0	13	29	77
Загальний експорт жита_ЄС	20	96	0	110	173	0	0	0	0	0	13	29	77
Експорт жита до ЄС_Базова лінія		0	10	0	66	78	6	0	0	0	3	6	16
Експорт жита до ЄС_ЄС		0	10	0	66	78	6	0	0	0	3	6	16
Виробництво вівса_Базова лінія	881	459	489	535	470	379	327	324	309	315	307	309	321
Виробництво вівса_ЄС	881	459	489	535	470	379	327	324	309	310	302	305	316
Загальний експорт вівса_Базова лінія	22	24	65	10	16	8	9	60	51	41	43	44	50
Загальний експорт вівса_ЄС	22	24	65	10	16	8	9	60	51	41	42	43	49
Експорт вівса до ЄС_Базова лінія		0	4	3	3	3	2	10	8	6	6	7	7
Експорт вівса до ЄС_ЄС		0	4	3	3	3	2	10	8	6	6	7	7
Виробництво насіння сояшнику_Базова лінія	3,457	6,772	10,837	12,731	15,913	10,741	12,683	13,060	13,597	14,661	15,052	15,442	16,965
Виробництво насіння сояшнику_ЄС	3,457	6,772	10,837	12,731	15,913	10,741	12,683	13,060	13,597	14,667	15,060	15,450	16,974
Загальний експорт насіння сояшнику_Базова лінія	834	308	48	220	79	1,900	1,855	1,409	54	54	51	50	47
Загальний експорт насіння сояшнику_ЄС	834	308	48	220	79	1,900	1,855	1,409	54	54	51	50	47
Експорт насіння сояшнику до ЄС_Базова лінія	544	50	42	209	58	1,886	517	2,114	82	49	46	45	43
Експорт насіння сояшнику до ЄС_ЄС	544	50	42	209	58	1,886	517	2,114	82	49	46	45	43
Виробництво ріпаку_Базова лінія	140	1,534	1,781	2,557	2,939	3,318	3,602	3,500	4,317	4,851	5,831	6,099	6,874
Виробництво ріпаку_ЄС	140	1,534	1,781	2,557	2,939	3,318	3,602	3,500	4,317	4,833	5,809	6,077	6,849
Загальний експорт ріпаку_Базова лінія	69	1,229	1,481	2,382	2,671	2,710	3,405	3,202	3,954	4,419	5,290	5,528	6,230
Загальний експорт ріпаку_ЄС	69	1,229	1,481	2,382	2,671	2,710	3,405	3,202	3,954	4,402	5,271	5,508	6,208
Експорт ріпаку до ЄС_Базова лінія	15	1,310	1,099	1,963	1,766	2,325	1,956	2,338	2,887	3,094	3,703	3,870	4,361
Експорт ріпаку до ЄС_ЄС	15	1,310	1,099	1,963	1,766	2,325	1,956	2,338	2,887	3,081	3,689	3,855	4,345
Виробництво соєвих бобів_Базова лінія	64	1,680	3,810	2,717	3,391	3,265	4,113	4,410	5,360	5,307	5,247	5,222	5,140

Виробництво соєвих бобів_ЄС	64	1,680	3,810	2,717	3,391	3,265	4,113	4,410	5,360	5,286	5,226	5,201	5,120
Загальний експорт соєвих бобів_Базова лінія	8	200	2,695	1,708	995	1,204	2,546	2,830	3,745	3,692	3,607	3,577	3,485
Загальний експорт соєвих бобів_ЄС	8	200	2,695	1,708	995	1,204	2,546	2,830	3,745	3,676	3,591	3,561	3,470
Експорт соєвих бобів до ЄС_Базовий	4	150	1,347	854	497	602	1,273	1,981	2,621	1,846	1,803	1,789	1,743
Експорт соєвих бобів до ЄС_ЄС	4	150	1,347	854	497	602	1,273	1,981	2,621	1,838	1,796	1,781	1,735
Виробництво соняшникової олії_Базова лінія	973	2,990	5,242	6,771	5,373	4,971	5,777	3,839	5,763	6,239	6,412	6,586	7,269
Виробництво соняшникової олії_ЄС	973	2,990	5,242	6,771	5,373	4,971	5,777	3,839	5,763	6,242	6,416	6,590	7,273
Загальний експорт соняшникової олії_Базова лінія	586	2,178	3,939	6,561	4,882	4,562	5,349	3,362	5,252	5,690	5,870	6,048	6,741
Загальний експорт соняшникової олії_ЄС	586	2,178	3,939	6,561	4,882	4,562	5,349	3,362	5,252	5,692	5,873	6,051	6,745
Експорт соняшникової олії до ЄС_Базова лінія	23	690	1,182	1,968	1,465	1,369	1,605	1,110	1,733	1,707	1,761	1,814	2,022
Експорт соняшникової олії до ЄС_ЄС	23	690	1,182	1,968	1,465	1,369	1,605	1,110	1,733	1,708	1,762	1,815	2,023
Виробництво соняшникового шроту_Базова лінія	945	2,869	3,625	5,667	4,524	4,178	4,851	3,227	4,845	5,245	5,390	5,537	6,111
Виробництво соняшникового шроту_ЄС	945	2,869	3,625	5,667	4,524	4,178	4,851	3,227	4,845	5,247	5,393	5,540	6,114
Загальний експорт соняшникового шроту_Базова лінія	370	2,055	3,496	4,943	3,659	3,034	2,577	2,704	3,982	4,397	4,589	4,751	5,371
Загальний експорт соняшникового шроту_ЄС	370	2,055	3,496	4,943	3,659	3,034	2,577	2,704	3,982	4,400	4,592	4,754	5,374
Експорт соняшникового шроту до ЄС_Базова лінія	93	1,150	1,399	1,977	1,464	1,213	1,031	1,622	2,389	1,759	1,836	1,900	2,148
Експорт соняшникового шроту до ЄС_ЄС	93	1,150	1,399	1,977	1,464	1,213	1,031	1,622	2,389	1,760	1,837	1,902	2,150
Виробництво ріпакової олії_Базова лінія	29	28	150	125	171	67	133	133	139	167	209	220	248
Виробництво ріпакової олії_ЄС	29	28	150	125	171	67	133	133	139	167	208	220	247

Загальний експорт ріпакової олії_Базова лінія	4	0	123	119	167	61	127	125	132	160	201	213	241
Загальний експорт ріпакової олії_ЄС	4	0	123	119	167	61	127	125	132	160	201	212	240
Експорт ріпакової олії до ЄС_Базова лінія	0	0	81	53	120	47	115	61	65	62	78	83	94
Експорт ріпакової олії до ЄС_ЄС	0	0	81	53	120	47	115	61	65	62	78	83	94
Виробництво ріпакового шроту_Базова лінія	40	39	189	160	209	84	167	166	173	209	261	275	310
Виробництво ріпакового шроту_ЄС	40	39	189	160	209	84	167	166	173	209	260	274	309
Загальний експорт ріпакового шроту_Базова лінія	3	1	22	144	158	62	122	53	133	169	221	235	270
Загальний експорт ріпакового шроту_ЄС	3	1	22	144	158	62	122	53	133	169	220	234	269
Експорт ріпакового шроту до ЄС_Базова лінія		0	92	59	88	24	89	26	67	68	88	94	108
Експорт ріпакового шроту до ЄС_ЄС		0	92	59	88	24	89	26	67	68	88	94	108
Виробництво соєвої олії_Базова лінія	6	69	169	246	267	270	347	272	269	267	264	262	258
Виробництво соєвої олії_ЄС	6	69	169	246	267	270	347	272	269	266	263	261	257
Загальний експорт соєвої олії_Базова лінія	1	37	154	302	240	237	277	258	254	250	247	246	241
Загальний експорт соєвої олії_ЄС	1	37	154	302	240	237	277	258	254	249	246	245	240
Експорт соєвої олії до ЄС_Базова лінія			0	0	0	0	2	1	1	0	0	0	0
Експорт соєвої олії до ЄС_ЄС			0	0	0	0	2	1	1	0	0	0	0
Виробництво соєвого шроту_Базова лінія	27	297	783	1,117	1,196	1,220	1,565	1,227	1,212	1,200	1,187	1,181	1,163
Виробництво соєвого шроту_ЄС	27	297	783	1,117	1,196	1,220	1,565	1,227	1,212	1,195	1,182	1,176	1,158
Загальний експорт соєвого шроту_Базова лінія		3	261	583	552	362	509	332	493	458	391	366	291
Загальний експорт соєвого шроту_ЄС		3	261	583	552	362	509	332	493	453	386	361	286

Експорт соєвого шроту до ЄС_Базова лінія	1	78	175	166	108	153	232	345	137	117	110	87
Експорт соєвого шроту до ЄС_ЄС	1	78	175	166	108	153	232	345	136	116	108	86